

Martha Hjemmets læreplan
Børnehave

Indledning

I juli 2018 trådte den nye bekendtgørelse i kraft, der betyder, at alle dagtilbud i Danmark skal udfærdige en pædagogisk læreplan. Læreplaner har man arbejdet med i danske daginstitutioner siden 2004, men med den nye politiske aftale om en styrket pædagogisk læreplan er der tilført nye og ændrede krav. Det ses i ændringerne af Dagtilbudsloven, der sætter en ny lovgivningsmæssige ramme for den pædagogiske læreplan.

Nedenstående er §7 fra Dagtilbudsloven:

FORMÅLSBESTEMMELSE FOR DAGTILBUDDENE

1. Dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.
2. Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene give børn omsorg og understøtte det enkelte barns trivsel, læring, udvikling og dannelse samt bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst.
3. Børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring.
4. Dagtilbud skal give børn medbestemmelse, medansvar og forståelse for en oplevelse med demokrati. Dagtilbud skal som led heri bidrage til at udvikle børns selv-

stændighed, evner til at indgå i forpligtende fællesskaber og samhørighed med og integration i det danske samfund.

5. Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene sikre børn en god overgang fra hjem til dagtilbud. Dagtilbud skal endvidere i samarbejde med forældre og skole sikre børn en god sammenhængende overgang mellem dagtilbud og fra dagtilbud til fritidstilbud og skole ved at udvikle og understøtte deres grundlæggende kompetencer og lysten til at lære.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring, herunder nysgerrighed, gå-på mod, selvværd og bevægelse indenfor og på tværs af følgende temaer (stk. 4 – § 8):

1. Alsidig personlig udviklingsleder
2. Social udviklingsleder
3. Kommunikation og sprog
4. Krop, sanser og bevægelse
5. Natur, udeliv og science
6. Kultur, æstetik og fællesskab

Vores nye læreplan er opdelt således, at vi først skriver om vores barnesyn herunder vores opfattelse af sociali-

sering og dannelse, vores pædagogiske grund værdier og vores læringsforståelse.

Dernæst om forældresamarbejdet. Om børn i udsatte positioner. Om hvordan vi inddrager lokalsamfundet. Om overgange og til sidst om vores dokumentation og evalueringskultur på Martha Hjemmet.

Derefter beskrives vores arbejde med de 6 læreplans-temaer for henholdsvis vuggestuen og for børnehaven.

Hvordan vi forstår og giver plads til legen, har vi valgt at indsætte særskilt og indledningsvist i henholdsvis delen for såvel vuggestuens læreplan og børnehavens læreplan.

Læreplanen er kommet i stand ved et gennemgående grundigt arbejde over en længere procesperiode, hvor alle i huset har været involveret. Alle pædagoger og faste medhjælpere har arbejdet såvel individuelt som i grupper med beskrivelsen af denne læreplan. Ligeledes har vi været samlet alle sammen til oplæg og fælles refleksion, hvilket er medvirkende til at danne baggrund for, hvad der derefter er blevet nedfældet.

KØBENHAVNS KOMMUNE HAR 6 PEJLEMÆRKER

1. Sociale relationer – positiv voksenkontakt hver dag
2. Inklusion og fællesskab – børnefællesskaber til alle
3. Sprogindsatsen – muligheder gennem sprog
4. Forældresamarbejde – forældrepartnerskab
5. Sammenhæng – også i overgange
6. Krav om refleksion og metodisk systematik i den pædagogiske praksis

De danner bagtæppe og integreres i vores pædagogiske praksis, hvilket vil fremgå af denne styrkede læreplan.

Velkommen til Martha Hjemmet

Barnesyn

Martha Hjemmet er historisk og socialt forankret på Nørrebro. Vi ønsker at bidrage til og støtte sammenhængskraften i lokalmiljøet i tæt samarbejde med forældre. Vi ser kulturforskelle som udviklingsmuligheder og udtryk for ressourcer. Vores pædagogiske opgaver er derfor at fremme det konstruktive samspil på tværs af kultur, livsvilkår og livsstil. Derfor er grundlaget for vores pædagogiske arbejde anerkendelsen af og respekt for det enkelte menneskes unikke værdighed uanset nationalitet, social og økonomisk status, køn, alder, seksuel præference og tro.

Vi er af den grundlæggende opfattelse, at børn trives og udvikler sig bl.a. ved at blive mødt, lyttet til og forstået af voksenalderen med fokuseret opmærksomhed og indlevelse. I hverdagen lægger vi vægt på, at børnene har medindflydelse, og at de inddrages i processer, der vedrører deres dagligdag i institutionen.

Børnenes individuelle udvikling understøttes og oplevelsen af egne ressourcer og muligheder fremmes gennem dialog og målrettede pædagogiske aktiviteter i et læringsmiljø, der er tilrettelagt på baggrund af en bred læringsforståelse.

Det sociale børneliv stimuleres for at fremme venskaber og samtidig danne grundlag for udvikling af fællesskaber.

Vi respekterer FN Konventionen om Børns Rettigheder, hvor barnets ret til leg og medbestemmelse står centralt. Børn skal være aktive medskabere af egen læring og udvikling i rammer, som vi som pædagogisk personale er ansvarlige for.

TRYGHED

Alle børn har krav på tryghed, også i daginstitutionen. Trygge børn er glade børn, de bliver tillidsfulde og åbne over for at modtage den stimulation og invitation til kontakt, som omverdenen tilbyder. Det betyder, at børnene oplever en tryk og forudsigelig dagsrytme, hvor der tages individuelle hensyn til de behov det enkelte barn udtrykker.

OMSORG

Omsorg betyder at "passe" – "tage vare på" eller "at have ansvar for". Det vil med andre ord sige, at ordet omsorg henviser til tilknytning til et andet menneske.

Omsorg er nødvendigt for at kunne udvikle sig følelsesmæssigt og danne relation til andre mennesker ud over sin familie. Det betyder, at en af vores vigtigste opgaver er at sikre barnets egen oplevelse af at blive mødt med anerkendelse og forståelse for egne følelser, fordi det skaber basis for tryghed og tillid til omverdenen.

UDVIKLING

Leg og kreativitet er forudsætningerne for at børnene kan tilegne sig ny læring. Udvikling er grundstenen hvorpå den personlige identitet grundlægges gennem positive erfaringer. Vi støtter og styrker derfor de ideer og initiativer, der kommer fra børnene selv. Pædagogerne har til

opgave at sikre, at de pædagogiske aktiviteter tager udgangspunkt i, at barnet tilegner sig nye erfaringer, viden og færdigheder.

TRIVSEL

At trives betyder at have det godt med sig selv og sine omgivelser, og at have en grundlæggende oplevelse af at blive mødt med anerkendelse. Den psykiske sundhed er afgørende for, at barnet kan rumme egne og andres følelser og nærvær i dagligdagen.

Vi bestræber os på, at imødekomme det enkelte barn, der hvor det befinder sig, og vi er parate til at yde en særlig indsats over for barnet, som har særlige behov.

Den fysiske sundhed forstået som ernæringens betydning for barnets velbefindende og udvikling prioriteres højt i institutionen. Der lægges vægt på fysiske aktiviteter og leg, der sikrer barnets kropslige udvikling.

SOCIALISERING OG DANNELSE

At være barn i daginstitution betyder dannelsen af ligeværdige relationer til andre, som barnet kan samspille med. Børn udvikler sig gennem nære venskaber og det større forpligtende fællesskab. I det sociale fællesskab udvikles normer og værdier.

Vi er optaget af, at være med til at danne en følelse i barnet, hvor det oplever at være en del af samfundet, naturen og kulturen. Vi ønsker at understøtte børns evne til kritisk tænkning, så de kan bidrage til forandringer. Vi gør det bl.a. ved at lære dem at forholde sig kritisk til sproget. Sproget indeholder vores fordomme, vores overbevisninger og vores antagelser. Vi lærer vores børn, at det er positivt at stille spørgsmål.

Vi ønsker at medvirke til at danne børn til, at de vokser op og anerkender og respekterer andre børn og voksne uanset forskelligheder.

Vigtige værdier for os i forhold til børns dannelse er, at vi understøtter, at de vokser op og bliver medborgere med demokratisk sindelag.

I forhold til et ligestillingsperspektiv, så har vi på Martha Hjemmet et dannelsesideal, der søger at børn hos os får en høj grad af handlekompetence. Uanset om du er en dreng eller pige og uanset hvilken dreng eller pige du er, så står du stærkt i dit ungdoms- og voksenliv, hvis du har en høj grad af handlekompetence. At du lærer at klare dig, at du selv kan ordne det, du måtte have brug for. At du har en erfaring med, at du kan klare det, du oplever at skulle klare. Det være sig praktisk som psykologisk.

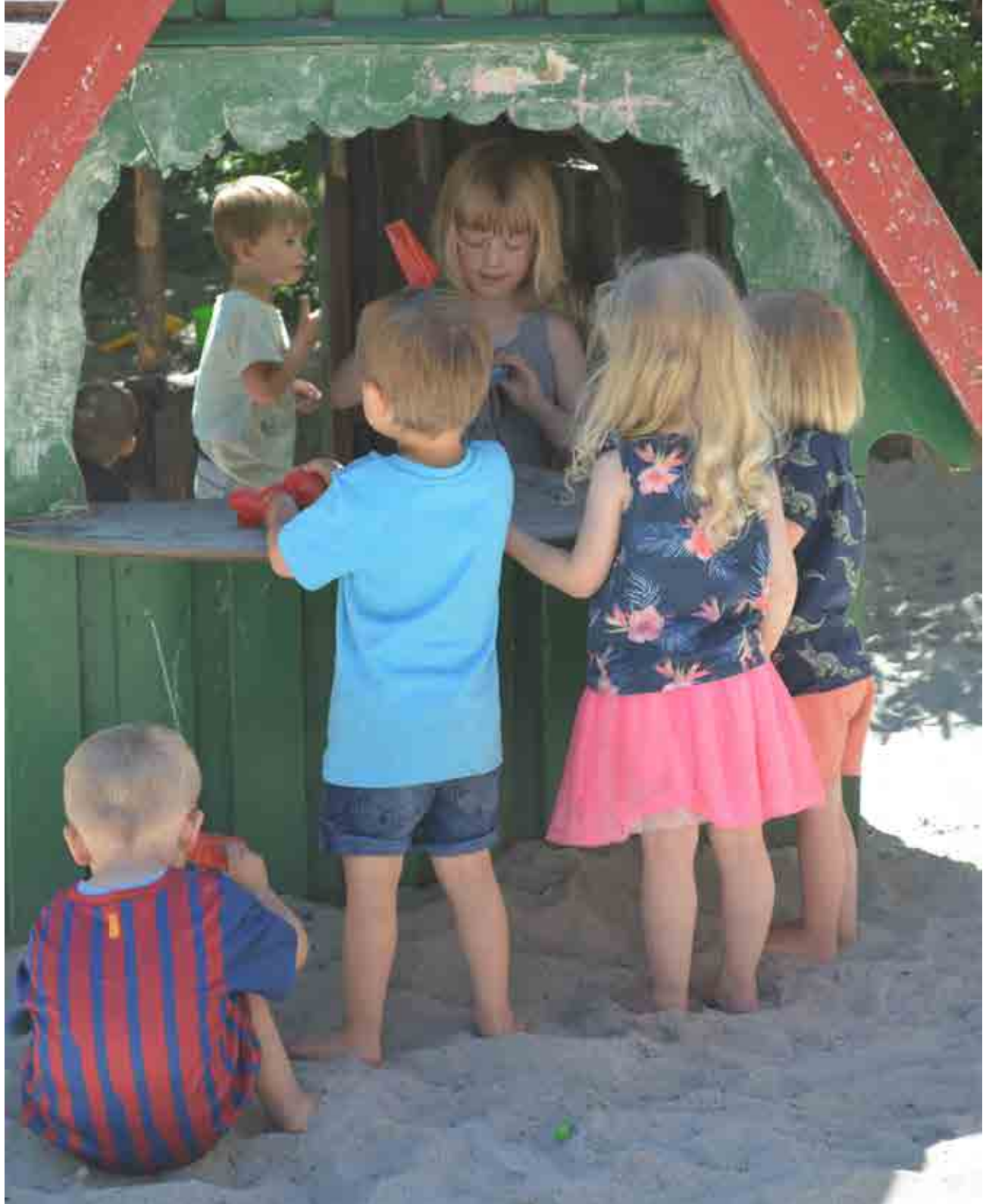
Hos os er det vigtigt, at både drenge og piger bliver dannet til at være modige. Modige til at turde tage chancer, modige til at stå frem i det sociale felt, modige til at sige, hvad der er vigtigt for en. Modige til at række ud til andre. Modige til at sige fra. Modige til at vove. Modige til at søge, hvad der er vigtigt for en. Modige til at tage et standpunkt. Modige til at råbe op, hvis noget gør en ilde til mode. Modige til at spørge ind til andre ve og vel. Modige til at passe på hinanden. Modige til at gå nye veje.

Hos os er det ligeledes vigtigt, at både vores drenge og piger bliver dannet til at være nysgerrige. At de går ud i livet med en nysgerrighed og en åbenhed overfor, hvad de møder. En nysgerrighed på andre mennesker. En nysgerrighed på sig selv. At de møder livet med en åbenhed og sanselighed

Kodeord i forbindelse med dannelse er for os demokrati, ligestilling, ligeværd, lige muligheder, kreativitet, kritisk tænkning

Og som dannelsesideal for alle børn: Handlekompetence. Mod. Nysgerrighed.

Børneperspektiv og børnemiljø

Børnene på Martha Hjemmet skal opleve, at de bliver hørt og taget alvorligt. De skal have medindflydelse på dagligdagen. I udformningen af denne læreplan har vi valgt under hvert af de 6 læreplans temaer, at der indgår der en beskrivelse af, hvordan vi arbejder med at inkludere børnenes perspektiver i forhold til det enkelte tema.

Det har vi gjort fordi, at børnenes perspektiver skal fremmes og vægtes hele tiden. Det er en central del af det at være et barn på MH, og det skal vi voksne formå at imødegå ved en kontinuerlig inddragelse af børnene igennem alt, hvad vi foretager os på MH.

Ligeledes vil det fremgå i beskrivelserne af hvert enkelt tema, hvordan vi forholder os til såvel det fysiske, det psykiske samt det æstetiske børnemiljø. Under evalueringens beskrivelsen fortæller vi om, hvordan vi skaber opmærksomhed, hos os som pædagogisk personale, på, hvordan børnene opfatter miljøet omkring dem. En opmærksomhed på, hvad børnene dels er optaget af, men også hvad fungerer godt for dem og modsat, og hvad er deres behov. Hvordan ser verden ud i børnehøjde.

Vi refererer her til FN's Børnekonvention artikel 12 om barnets ret til at give udtryk for sin mening og krav på, at denne mening respekteres.

PÆDAGOGISKE KERNEVÆRDIER

Der er som ovenstående beskrevet mange vigtige elementer, der indgår i vores pædagogiske værdiafsæt her på Martha Hjemmet. Alligevel vil vi dog fremhæve, følgende kerneværdier, som vores arbejde er centreret omkring.

DET ER ARBEJDET MED:

Måltidet – hos os er den ernæringsmæssige side utrolig vigtig. Børnene får alsidige, økologiske, nærende delikate måltider hver evig eneste dag. Men ud over den ernæringsmæssige side, er vi stærkt optaget af det psykologiske og pædagogiske element ved et måltid. Hvordan er vi sammen, hvordan taler vi sammen, bevidsthed om måltidet som en arena for overførelse af normer og værdier, hvordan fungerer gruppen vi spiser sammen med.

Ligestillingspædagogik og at arbejde normkritisk – hos os er vi bevidste om, at vi kan bruge sproget til at åbne og ikke lukke for børnenes udfoldelsesmuligheder. At vi hele tiden skal udfordre stereotypificeringer med

det formål at sikre, at alle børn får lige muligheder. At vi undgår forskelsbehandling og undgår at diskriminere f.eks. på baggrund af køn.

Vi ønsker at bidrage til en oplevelse hos børn og forældre, hvor køn ikke bestemmer eller begrænser den enkeltes livsudfoldelse, men hvor den enkelte netop får plads til at udfolde sit potentiale.

At arbejde normkritisk indebærer en forpligtelse til løbende at kigge indad (på egne for-forståelser og fordomme) og kigge udad (på de kulturelle normer vi har skabt på MH og på samfundets mere generelle normer). Det at have en normkritisk kompetence anser vi på Martha Hjemmet som værende en del af grundfagligheden for pædagoger.

Det handler om at have blik for normer og udsatte positioner, dynamikker og mønstre i fællesskaber. Om at have mod til refleksion og dialog omkring disse faktorer, der griber ind i hinanden. Det handler om at have viden om kategoriseringsprocesser.

Læringssyn på MH

Vi er optaget af at etablere et pædagogisk læringsmiljø, der udspringer af klare didaktiske overvejelser, hvor dagen balanceres med planlagte vokseninitierede aktiviteter, børneinitierede lege samt daglige rutiner, hvor vi hele tiden er optaget af at tage højde for børnenes perspektiv.

Børnenes spontane og selvorganiserede leg skal der være plads til. Den bør have en central plads i ethvert børneliv, men det er væsentligt, at de voksne hele tiden er opmærksomme på, hvordan legefællesskaberne blandt børnene udvikler sig.

Hos os arbejder vi med såvel en bred læringsforståelse samt begrebet medlæring. Bred fordi vi lægger stor værdi i den læring, der finder sted i de rutinemæssige omsorgsopgaver og situationer som f.eks. bleskift, oprydning, garderobe, måltid og trøst.

Det er daglige tilbagevendende helt unikke situationer, hvor vi som pædagogisk personale får en enestående mulighed for at kreere et læringsrum via nærvær, pædagogisk intervention og kontekstafhængige overvejelser for kontakten barn-voksen imellem og børnene imellem.

Læring finder sted hele tiden – alle vegne. Vi lærer os ikke op af en skolastisk læringsforståelse, hvor barnet ses som det tomme kar, der skal fyldes, og pædagogen som den, der med passende mellemrum fylder på. Hos os er læring ikke synonymt med undervisning.

Vi lærer os op af en situeret og relationel betinget læringsforståelse. Altså mener vi, at læring ikke kun eller overvejende er en indre kognitiv proces, men opstår i en situation tilknyttet en særlig kontekst og formet af relationerne, der indgår i den givne kontekst.

Det andet begreb medlæring (med reference til Berit Bae) betyder helt konkret, at vi er opmærksomme på, at der hele tiden sker en upåagtet medlæring hos de andre børn end dem der lige er i centrum for kontakten. Børnene afkoder hele tiden vores måde at interagere og samtale med børnene og hinanden på. Derudaf tolker de på verden omkring dem.

Vi mener, at læring har at gøre med erhvervelse af vaner, kundskaber og færdigheder og i særdeleshed tillige med dannelse af identitet. Børns udvikling og læring sker gennem deltagelse i de sammenhænge, hvori de indgår. Et centralt begreb bliver derfor deltagelse. At være deltager fordrer, at barnet er værdsat og har medindflydelse i fællesskabet.

Det betyder, at vi mener, at børns læring ikke kan styres af en simpel input/output – logik. Vi kan ikke styre, hvor, hvornår og i hvilken form læring finder sted.

Vi kan derimod forsøge at skabe stimulerende læringsmiljøer, hvor alle sanser bringes i spil. Være nærværende og engagerede voksne. Være opmærksomme på sociale dynamikker i fællesskabet og intervenere i leg og samtaler, hvis der ønskes en åbning for et barn ind i fællesskabet. Skabe mulighed for fordybelse.

Vi kan være bevidste om, hvordan vi med vores sprog italesætter hinanden, da sproget er med til at lukke eller åbne for individets mulighed for identitetsudvikling. Vi skal være gode rollemodeller, da børn også lærer, ved det man kan kalde mesterlære, hvor de spejler sig i de voksne såvel som de andre børn.

Forældresamarbejde

Martha Hjemmet er en 134 år gammel selvejende institution, hvor bestyrelsen – som er sammensat af fire forældre, to Fonds medlemmer og to personaler – har den endelige beslutningskompetence. Det vil sige, at Martha Hjemmet i princippet er en forældredrevet institution, og den værdi ligger os meget på sinde, og er en kultur vi dagligt forsøger at værne om.

På Martha Hjemmet er vi ambitiøse på børnenes vegne, vi vil gerne læring, omsorg og udvikling hele dagen. Men for at vi kan lykkes med den opgave, kræver det at vi får forældrene med, og at det sker i et partnerskab med de enkelte forældre.

Konkret betyder det, at vi lytter til den viden forældrene har om deres børn, men at vi samtidigt holder fast i at vi som uddannet pædagoger har en særlig viden, som vi med fordel kan dele med forældrene.

Vi opfordrer forældrene til en løbende dialog, små beske-der eller spørgsmål om hverdagen kan tages i garderoben eller ved afhentning. Men ved henvendelser, som kræver en mere uddybende dialog, vil vi henvise til en aftalt samtale, hvor der er tid til at få den gode dialog med for-

ældrene, uden at vi kan risikere at blive afbrudt. Denne samtale kan forældrene eller den enkelte pædagog altid bede om. Vores grundlæggende værdi omkring forældresamarbejdet er båret af ordet dialog. Det er fuldstændig centralt for os, at vores samarbejde tager udgangspunkt i en åben og imødekommende dialog. Vi inviterer ind til dette samarbejde allerede ved opstarts samtalen.

På Nørrebro/Bispebjerg er der indført ”tværfaglige møder”. Her mødes forskellige fagpersoner én gang om måneden på Martha Hjemmet, og pædagogerne kan så vende de udfordringer de har i forhold til det enkelte barn, eller andet de ønsker drøftet. Hvis pædagogen efterfølgende kan se en fordel i at inddrage forældrene efterfølgende, kan der så indkaldes til et opfølgende ”børneforums-møde”, hvor fagpersonerne, pædagogen og forældrene deltager.

Ovenstående møder, vil dog kun ske i samarbejde med forældrene, og der skal gives samtykke til at vi må drøfte børn med andre fagpersoner som ikke er ansat på Martha Hjemmet.

Vores erfaring er, at forældrene nogle gange kan være skeptiske over for disse møder, hvilket vi har forståelse for. Det kan for nogle forældre være grænseoverskridende at vide at der er op til 6 fagpersoner der vil sidde og drøfte situati-

oner hvor ens barn indgår i. Det er dog væsentligt at huske, at det er til barnets bedste. En faglig sparring kan sikre, at vi endnu bedre kan imødegå barnets behov. Efterfølgende, er det også vores oplevelse, at de fleste forældre har været glade for det efterfølgende output. Som fagpersoner har vi en fælles opgave med forældrene, at det enkelte barn trives og udvikles i daginstitutionen.

Når børnene i børnehaven skal begynde i skole, er der i Københavns kommune en obligatorisk vidensoverdragelse til barnets distrikt skole. I dette koncept er der ligeledes en forældresamtale, hvor barnets udviklingsniveau drøftes med forældrene. Her kan der godt vise sig en difference mellem hvordan forældrene oplever barnet derhjemme, og pædagogernes oplevelse af barnet på institutionen. Men denne snak er også med til at øge forståelsen hos forældrene, om hvordan deres barn kan opleves i forskellige arenaer.

I de seneste par år, har vi haft et større fokus på god hygiejne. Vi har, i forskellige udvalg, drøftet hvordan vi bedst får fjernet smitterisikoen, og ifølge AMK skal der tre indsatsområder til, hvis vi skal forbygge smittefaren. Grundig udluftning hver dag, god håndhygiejne og minimere smittefaren udefra (typisk forældre, eller andre der kommer ind i huset).

For at tage fat på det sidste punkt, har vi forsøgt at lave et samarbejde med forældrene, så både børn og forældre vasker hænder, når de møder ind på institutionen om morgenen, dette kan der være flere fordele ved hvis smittefaren reduceres. Udover at sygefraværet vil falde for børn og voksne, vil der ligeledes være en positiv økonomisk effekt. Men set fra en pædagog faglig vinkel, er det også en måde at inddrage forældrene i et læringsmiljø. Børnene får øget deres selvhjulpethed, og dermed mestring af eget liv.

Maden og måltidet på Martha Hjemmet, er noget bestyrelsen har valgt at have et særligt fokus på. Køkkenet producerer alt mad fra bunden, og serverer sund, økologisk, varieret kost hver eneste dag. Børnene bliver inddraget via de særlige værtsroller, og forældrene bliver introduceret til vores kostpolitik fra første dag de træder ind på Martha Hjemmet.

Vi har lavet vores egen kokebog, som forældrene kan købe til en nedsat pris. I kokebogen er der opskrifter på noget af det lækre mad, som produceres på Martha Hjemmet. Derudover er der et kapitel, der omhandler den mere pædagogiske/psykologiske vinkel på måltidet. Vi på Martha Hjemmet er meget optaget af hvordan vi er sammen om måltidet. På baggrund af et stort udviklingsprojekt om det professionelle måltid, har vi bl.a. nedfældet

nogle pejlemærker, som alle medarbejdere i huset får udleveret når de begynder på Martha Hjemmet, og som vi løbende taler om.

Vi har desuden planer om at lave en særlig forældrefolder, hvor vi fortæller om baggrunden for dette særlige fokus, og madkurser for forældre, hvor de kan lære at lave god, sund og varieret kost til en billig penge.

På Martha Hjemmet forsøger vi at udbrede den faglige viden vi har ud til forældrene. Hvert efterår har vi en oplægsholder, som forældrene inviteres til at komme og høre. For at hygge lidt sammen inden, så byder vi på aftensmad, som køkkenet tilbereder, og vi lægger arrangementet omkring fyraften, så forældrene kan komme hjem inden børnene skal puttes.

Eksempelvis har vi haft professor Per Schultz Jørgensen ude og tale om dannelse og robusthed, køns sociolog Cecilie Nørgaard om, hvorfor det er væsentligt at beskæftige sig med perspektivet køn og normkritik, mens børnene er små og sidst har journalist Anna Louise Stevnshøj, holdt foredrag med overskriften ”Må vi lege doktor?”.

På Martha Hjemmet har vi udgivet to fagbøger ”At arbejde udviklingsorienteret” og ”Giv alle børn flere mulig-

heder”. Disse bøger kan forældrene ligeledes købe til en favorabel pris.

Artikler og kronikker som vi finder spændende, lægger vi ud på vores hjemmeside så forældrene kan hente dem til inspiration. Løbende får vi tilsendt ny viden fra Københavns kommune, FOBU, BUPL eller andre interessenter. Foldere og andet materiale bliver ligeledes uddelt til forældrene. Alt dette i håb om at institution og forældre kan finde den fælles røde tråd i samarbejdet.

Vi har to gange i løbet af året forældre kaffe på stuerne, her kan forældrene møde de andre forældre, børnene kan være sammen i en anden sammenhæng og forældrene kan snakke med pædagogerne. Udover forældre kaffe arrangementer, er det et forældremøde på den enkelte stue én gang om året. Dette møde er uden børn, og er et møde hvor pædagogerne fortæller om deres arbejde, i en faglig kontekst. Der vil ligeledes være plads til en dialog mellem forældre og pædagoger, ud fra hvad der optager dem i øjeblikket.

På Martha Hjemmet vil vi gerne have at forældre og børn skal opleve institutionen som deres. Martha Hjemmet er forældredrevet, og det skulle gerne kunne mærkes når man er barn eller forælder på Martha Hjemmet.

Bestyrelsen har derfor lavet forskellige tiltag, for at alle gerne skulle have denne forståelse, og opleve sig som en del af et fællesskab.

Hvert efterår, afholder vi høstfest. Her vil vi spise nogle af de grøntsager og frugter vi har sået om foråret. Der vil være fællesang, og børnene vil optræde på forskellige måder, så det passer til deres alder og udvikling.

Køkkenet laver dejlig aftensmad, og – selv om vi til daglig er en sukkerfri institution – er der en forældredrevet kagebod, hvor børn og forældre kan indtage desserten.

Forældre kan, efter lukketid, låne institutionen til fælles stuearrangementer. Det er med til at skabe en større tilknytning til stuen, og forældrene kan lære hinanden at kende i en vores kontekst her, samtidigt kan børnene hygge sig sammen – det er håbet at disse bånd kan udbygges i weekenden og ferier.

Bestyrelsen har ligeledes opbygget en tøj-bytte-bod, som er 100% forældredrevet. Her kan forældre aflevere tøj, der er blevet for småt, og tage tøj der mangler og passer med retur. Det er en fornøjelse at se det engagement, der bliver lagt i denne bod, og det er sjældent, at der roder eller mangler tøj i boden. Det er i et ønske om at arbejde

for bæredygtighed, passe på miljøet, og så kan der spares mange penge for den enkelte familie.

Én gang om året har vi en forældrearbejdsdag. Her vil forældrene sammen med deres børn, komme forbi Martha Hjemmet en lørdag, og tilbringe fire timer i godt selskab.

Udover at vi får ordnet en masse praktiske opgaver, er det igen en god mulighed for børnene til at være på institutionen i nogle andre rammer. Her kan de, samtidigt med at de praktiske opgaver bliver ordnet, f.eks. vise deres forældre de ”hemmelige” steder på legepladsen.

Børn i udsatte positioner og alle børns deltagelse i børnefællesskaber

Gode pædagogiske læringsmiljøer har særligt stor betydning for børn i udsatte positioner. Det er vores ansvar som pædagogisk personale at sørge for at støtte børn med forskellige udfordringer og sikre, at alle deltager i fællesskabet.

På Martha Hjemmet arbejder vi med flere forskellige tiltag i forhold til børn i udsatte positioner. Børn i udsatte positioner rummer en bred palette af udfordringer, og det er ikke nødvendigvis en position, de er i permanent. Vi er meget opmærksomme på, via vores sproglige handlinger, ikke at fastholde barnet i en udsat position, men er bevidste om, at livsbetingelser skifter over tid og det at være i en udsat position, er noget nogle er i en kortere eller længere periode. Nogle børn opleves at være i en udsat position, hvis der opstår akut krise i familien – alvorlig sygdom, skilsmisse eller lignende. Andre børn er udsatte, fordi deres sproglige udvikling er mangelfuld eller de er bagud motorisk og kan have svært ved at følge med, når de andre børn løber, cykler eller spiller bold. Nogle børn har af forskellige årsager svært ved at mestre legen og afkode de sociale spilleregler, at deres selvforståelse og

handlemønstre er negative og påvirker deres mulighed for at blive en del af børnefællesskabet. Vi har også børn, der er i en udsat position pga. af familiens socioøkonomiske vilkår, psykisk sygdom og traumer, der gør, at forældrene har svært ved at hjælpe barnet med at mestre hverdagen, både i hjemmet og daginstitutionen.

Gruppen af børn i udsatte positioner har meget forskellige reaktionsmønstre og adfærd. Derfor kræver det en løbende dialog med kollega og ledelse at tilgodesede de behov, der måtte være og justere på de læringsmiljøer, der er i institutionen, så de tilgodeser, de behov barnet har.

På Martha Hjemmet arbejder vi i små grupper, der giver tid og rum til nærvær og fordybelse. For det udsatte barn giver det mulighed for, at den voksne kan hjælpe og guide barnet i det, der måtte være vanskeligt for barnet. Handler det eksempelvis om, at det er svært for barnet at træde frem og sige noget i en større forsamling, giver netop de små grupper plads til at øve sig på det, med støtte fra den voksne, samtidig med at de andre børn øver sig i at give plads og lytte til, hvad der bliver sagt. De voksne er opmærksomme på at hjælpe barnet ind i legen i de små grupper, ved at gå foran og vise barnet, hvordan man tager kontakt til de andre børn i gruppen, eksempelvis ved at tilføre nye legeelementer, der er med til at udbygge legen, og gøre

barnet synligt for resten af børnegruppen. Når den voksne går foran og viser vejen ind i legen, øver barnet sig i sin deltagelseskompetence, ved at iagttage den voksne og de andre børns ageren og ved på sigt selv at byde ind i legen.

Når et barn er i en udsat position, er der en øget opmærksomhed på at gå på opdagelse i, hvad der er årsagen til den ændrede adfærd. Pædagogerne på barnets stue laver praksisfortællinger over de episoder, der giver anledning til bekymring, men også, hvornår barnet er i trivsel og fungerer i samspil med de andre børn og voksne. Dette i et forsøg på at skabe flere situationer, som barnet mestrer. De positive erfaringer barnet gør sig, arbejder de voksne med at inddrage i de situationer, som er vanskelige for barnet. Hvis barnet har brug for at blive forberedt i skift/overgange i hverdagen, sørger de voksne for at hjælpe barnet verbalt med at overskue hverdagen. I nogle tilfælde er der også brug for en visuel forberedelse af dagen. Der laves piktogrammer, eller anden visuel formidling, der hjælper barnet med at strukturere hverdagen. En måde at hjælpe barnet ind i børnefællesskabet, og samtidig give en fast struktur for barnet er, at barnet under måltidet sidder ved det samme bord med de samme børn og den samme voksne. Det er med til at give de børn ro, der har brug for forudsigelighed i en hverdag, der kan synes uoverskuelig for vedkommende.

Når der er arbejdet målrettet med de tiltag, der er taget i forhold til det enkelte barn, evaluerer stuen efter noget tid, om de tiltag de har gjort, har haft den ønskede effekt eller om der er behov for en øget indsats. Denne evaluering foregår på stuemøderne og/eller pædagogmøderne i den respektive afdeling. På pædagogmødet er der mulighed for at få kastet lys på barnet med mange forskellige perspektiver fra endnu flere pædagoger. Det er med til at give et mere nuanceret billede af barnet og de udfordringer, der er eller et billede af, hvor det fungerer godt og nye tiltag bliver iværksat. Personalet vil samtidig løbende være i dialog med forældrene.

Der afholdes løbende møder med de familier, hvor barnet er i en udsat position, sammen med pædagogen fra den respektive stue. Når familien inviteres til samtale, informeres de om, hvad omdrejningspunktet for samtalen er. På mødet tydeliggør pædagogen ud fra et fagligt grundlag, hvordan stuen vurderer barnets trivsel og udvikling. Disse vurderinger er i de fleste tilfælde understøttet af praksisfortællinger. Det er altid en individuel tilrettelagt samtale, der tager udgangspunkt i den enkelte families behov og ressourcer. I mødet med forældrene lægger vi stor vægt på åben og ærlig kommunikation. Pædagogen lytter til forældrenes erfaringer med, hvordan de oplever bedst at kunne hjælpe deres barn og hvornår de er udfordret

i deres forældrerolle. Forældre og pædagog udveksler gensidigt erfaringer, der kan afprøves i barnets forskellige kontekster. Det er også ved denne type samtaler, at pædagogen kan vejlede og komme med input til, hvordan forældrene kan understøtte barnets trivsel, udvikling og læring i hjemmet. Ofte deltager afdelingslederen fra barnets respektive afdeling i mødet. Det aftales mellem pædagog og afdelingsleder, om det er relevant. Til de samtaler, hvor pædagogerne og afdelingslederen vurderer, at der er behov for at barnet får tilbudt støttetimer eller psykologen skal komme og observere, deltager en fra ledelsen altid.

Oplever barnets stue, at de pædagogiske tiltag ikke har den ønskede virkning på barnets trivsel og udvikling, har de mulighed for at få sparring af det Tværfaglige team med Martha Hjemmets eksterne samarbejdspartnere. Forældrene orienteres om, at personalet på barnets stue ønsker at få sparring på arbejdet med barnet og forældrene skal give en skriftlig samtykkeerklæring til dette. På mødet deltager fast: psykolog, daginstitutionssocialrådgiver, barnets sundhedsplejerske en pædagog fra barnets stue og tovholder for det tværfaglige samarbejde. Er der udfordringer omkring den sproglige udvikling indkaldes tale/høre pædagogen ligeledes og er der i forvejen støttepædagog i huset inviteres vedkommende også med til mødet. Disse møder afholdes på Toppen i det store pauserum,

hvor der er et stort bord alle kan sidde omkring og samtidig er der mulighed for at hente tavle ind til at skrive på. Rummet er lyst og åbent, hvilket er med til at give ro for øjet og samtidig en oplevelse af, at der er plads og luft omkring en. Inden mødet går i gang, rammesætter tovholderen mødet og laver en præsentationsrunde, så alle ved, hvem alle er. På mødet interviewer tovholderen pædagogen i forhold til, hvad der fungerer for barnet, hvor det er udfordret og hvad stuen har arbejdet med indtil videre for at støtte barnet. Derefter drøftes det blandt de eksterne samarbejdspartnere, hvordan arbejdet med barnet kan gribes an og ofte bliver det en gensidig dialog mellem alle parter. Mødet er sat til at vare en time. Som afrunding på mødet, fortæller pædagogen, hvad vedkommende vil arbejde videre med. Det er pædagogen der tager referat af mødet med det Tværfaglige team. Det aftales også, om der er behov for at invitere til Børneforum, hvor forældrene deltager sammen med det Tværfaglige team. Efter mødet gives et kort mundtligt referat til forældrene. Hvis det ender ud i et Børneforum, inviteres forældrene til mødet. På dette møde er det daginstitutionssocialrådgiveren, der er mødeleder og interviewer pædagog og forældrene ud fra samme princip som på det Tværfaglige møde. Som afrunding på Børneforum aftales det videre forløb, om hvorvidt der skal søges særlig støtte eller observationsforløb, med støttepædagog/psykolog og hvad forældre

og pædagog hver især skal arbejde videre med. Pædagogen fra den respektive stue, tager referat af samtalen, som medbringes til næste eventuelle møde, der som regel ligger 2 måneder efter det første Børneforummøde.

Uanset om man er i vuggestuen eller børnehaven, er det den voksnes ansvar at sikre at alle børn har adgang til børnefællesskabet og hjælpe de børn, der har svært ved det ind i fællesskabet og søger for, at barnet bliver synligt for de andre børn. Når de voksne skal hjælpe barnet ind i fællesskabet, går de eksempelvis foran barnet i legen. Den voksne viser ved at deltage i legen, hvordan barnet kan lege med de andre og hvordan barnet kan tilføje nye legeelementer, så legen udvikler sig. Den voksne bliver i legen og trækker sig først langsomt tilbage og er på sidelinjen, indtil der er en oplevelse af, at barnet selv mestrer legen.

Nogen børn har i en periode brug for ekstra meget støtte fra den voksne, til at finde ro i en aktivitet. Et eksempel kan være under samlingen hvor barnet kan have behov for at være fysisk tæt på den voksne, så den voksne kan lægge hånden eller armen om barnet, og derved give det ro til at deltage, samtidig med at den voksne støtter barnet verbalt. Lignende kan også gøres under måltidet og barnet forberedes løbende på, hvad der skal ske og hvad den voksne forventer af barnet.

De voksne arbejder kontinuerligt med at gå over broen og ind i barnets univers for at forsøge at forstå barnets intentioner i dets handlinger. I forhold til vuggestuebørnene italesætter de voksne, hvad de ser og hører, så barnet på sigt får ord for sine følelser og handlinger og dermed bliver i stand til selv at sætte ord på ønsker og behov når det har udviklet tilstrækkelige sproglige kompetencer. I vuggestuen arbejdes der ligeledes med babytegn, der har til formål at give det nonverbale barn, mulighed for at udtrykke sig og blive forstået af de voksne.

Den voksne sætter ord på barnets handling, for at oversætte for de andre børn hvilken intention, der ligger bag en eventuel handling fra barnet. Hvis et barn eksempelvis slår et andet barn kan det være et udtryk for gerne at ville deltage i den pågældende leg. Den voksne hjælper barnet med at sætte ord på sine intentioner samtidig med, at den voksne anviser andre handlemuligheder, der er mere hensigtsmæssige i forhold til at få adgang til børnefællesskabet.

FAMILIEPLADSER

Martha Hjemmet er en familiepladsinstitution. Det betyder at vi har 5 pladser fordelt ud over vuggestue og børnehave, hvor der sættes ekstra tid af til forældresamarbejdet. For at komme i betragtning til en familieplads for-

udsætter det, at barnet gennem en kortere eller længere periode har befundet sig i en udsat position. Det er børn, der ikke er i trivsel og som synligt er påvirket af belastende faktorer i deres omgivelser og som skal støttes ind i børnefællesskabet. En Familieplads er et gensidigt udvidet forældresamarbejde, hvor deles erfaringer på tværs af barnets kontekster. Forud for familiepladsarbejdet, har pædagogerne arbejdet med barnet og holdt møde med forældrene, hvor de har udtrykt deres bekymring for barnet. Hvis de tiltag pædagogerne har gjort i forhold til at fremme barnets trivsel og deltagelse i børnefællesskabet, ikke er tilstrækkeligt inden for de normale rammer, kan det tilbydes en familieplads. I samarbejde med tovholderen vurderes det, om det er relevant med en familieplads.

Når et barn har fået en familieplads, bliver der med 5 ugers mellemrum afholdt møder med forældrene, hvor parterne gensidigt går på opdagelse i, hvad der udfordrer barnet og hvordan de voksne omkring barnet bedst muligt støtter barnet med at komme i trivsel igen og inkluderes i børnefællesskabet. Møderne med forældrene bliver afholdt i mødelokalet i vuggestuen. Det er den samme pædagog fra barnets stue, der deltager på alle møderne med forældrene sammen med familiepladstovholderen. Det er tovholderen, der faciliterer samtalen og tager referater. Mødelokalet ligger uforstyrret og giver dermed

ro til at kunne forholde sig til samtalen uden at blive forstyrret af børn og voksne. Hvis der deltager tolk eller andre eksterne samarbejdspartnere, sørger tovholder for at placere pædagog og forældre i rummet, så de har bedst mulig øjenkontakt med hinanden, så tolken eller anden udefrakommende ikke tager fokus fra forældrenes samspil med pædagogen. Til samtalen med forældrene medbringer pædagogen en eller to praksisfortællinger, der belyser barnets udfordring eller der, hvor det fungerer for barnet. Det er med til at eksemplificere overfor forældrene, hvordan barnet opleves i hverdagen og hvor det er, pædagogen vælger at have fokus. Ligeledes fortæller forældrene/forælderen, hvordan og hvad der arbejdes med og sammen med pædagog og tovholder går de på opdagelse i, hvad barnet forsøger at fortælle med sin adfærd og hvor der er behov ændringer i læringsmiljøerne i institutionen og i hjemmet.

Mellem møderne med forældrene afholdes refleksionrum med stuens personale. Her medbringes ligeledes praksisfortællinger, der bruges til refleksion over, hvad barnet forsøger at fortælle med sin adfærd og hvordan de voksne på stuen, hver især oplever barnet og deres egen rolle i relation til barnet. Dermed kastes der lys på barnet fra forskellige positioner og der opstår en mangfoldighed af viden om barnet og nye handlemuligheder og en større

indsigt i barnets adfærd og hvad det kalder på at tiltag fra den voksnes side.

Vores læringsrum på Martha Hjemmet i forhold til børn i udsatte positioner er rundet af en bevidsthed om vores sprog. Vi er optaget af at vi via vores sproglige handlinger enten kan åbne eller lukke for børnenes deltagelsesmuligheder.

Vi ønsker via så megen dialog og faglig sparring med kollegaer som muligt at sikre et nuanceret syn på børnenes trivsel og udvikling. Vi er optaget derudover at to perspektiver, dels vores egen rolle i det relationelle samspil med barnet og dets familie. Vi anvender gerne kollegaers observationer, vidiofilm/Marte Meo sparring eller at blive observeret af forvaltningens psykolog for videre sparring på vores eget bidrag til interaktionen. Derudover søger vi hele tiden at kommunikere inkluderende med barnet og om barnet. Det betyder ligeledes en udvidet opmærksomhed på muligheder fremfor begrænsninger.

Vi har desuden den normkritiske tilgang der gør, at vi ikke søger forståelse af barnets tilstand og adfærd grundet i hvorvidt det er en dreng eller pige. En sådan kategorisering forsøger vi ligeledes at afmontere hos såvel forældre som tværfaglige samarbejdspartnere. I ønsket om ikke

at bidrage til yderligere stereotyp kategorisering men derimod sikre lige muligheder. Dog er vi bevidste om, at en stærk forventning fra familien til barnet om en snæver køns-kategorisk adfærd kan selvsagt præge barnet og have indflydelse på barnets udfoldelsesmuligheder eller mangel på samme. Vi italesætter dette sammen med forældrene.

Inddragelse af lokalsamfundet

Vi på Martha Hjemmet er optaget af at inddrage nærmiljøet som en udvidet del af vores pædagogiske læringsmiljø.

Vi befinder os på indre Nørrebro med mange spændende muligheder lige udenfor vores dør. Bevæger vi os lidt længere ud, så er mulighederne utallige. Vi bruger flittigt de offentlige transportmidler eller vores egen lille mini bus eller vores Christiania cykler. Sidstnævnte fungerer især rigtig godt for os, både i vuggestuen og børnehaven. Vi vil gerne udvide børnenes læringsmuligheder ved at udforske alt det der omgiver Martha Hjemmet. Vi inviterer også mennesker ind på MH. Det er forældre, som bidrager til forskellige aktiviteter under diverse temaer eller andre, som har en særlig ekspertise i noget, som børnene på MH kan få gavn af at opleve.

HER ER NOGLE AF DE STEDER, SOM VI BENYTTER OS AKTIVT AF

- Vi er glade for at besøge **Byoasen** på Nørrebro, ved de gamles by. Der er forskellige dyr man kan se og røre ved. Der er geder, kaniner, mus, marsvin, forskellige slags høns og fugle og bier. Der er også en fin lille legeplads.
- **Landbohøjskolens have.** En smuk have med rig mulighed for at følge årstidens blomster, buske og træer, der i øvrigt alle er forsynet med navneskilte. Der findes over 6000 arter derovre.
- **Tårnlegepladsen i Fælledparken.** Den er bygget op omkring 5 af Københavns mest markante tårne – Vor Frelser kirketårn, Rådhus tårnet, Runde tårn, Marmor kirken og Børsens tårn. Legepladsen er for alle aldersgrupper og her er desuden mulighed for at udvide legene med samtaler om byen og bygningskunst og høje tårne.
- **Trafiklegepladsen i Fælledparken** – tæt ved Gunnar Nu Hansens Plads. Bemandet legeplads hvor vi kan lege og lære at begå os i trafikken.
- **Hans Tavsens legeplads** benytter vi ganske ofte. Geografisk ligger den meget tæt ved MH og er derfor nemt

tilgængelig. Legepladsen ligger mellem Nørrebro Park og Blågårdsskolen. Det er en bemandet legeplads med dyr og krydderurtehave. Der er desuden mulighed for at lave bål. Alle aldersgrupper kan udfordres motorisk og sanseligt.

- **Legepladsen ved Ingemannsvej** er primært for vores vuggestue eller de mindste børnehave børn. Balanceevnen bliver udfordret da terræn er bakket. Der er nedgravet trampoliner, som vi ynder at hoppe eller blot balancere på.
- **Bag Korsgadehallen** er der også mulighed for sanse-motoriske udfordrende lege.
- **Asistens Kirkegård.** Her kommer vi ofte. Vi bruger den bl.a. til at udforske årstidernes skiften. Farveskiftet er meget tydeligt derovre grundet de mange træer og buske. Vi kan ligeledes gå på opdagelse og undersøge de biitesmå dyr, biller, regnorme. Vi taler meget om gravstederne. Også om hvorfor man ikke må gå inde på dem, hvorfor man planter blomster og sætter lys ved dem. Vi har tit madpakker med derover i sommersæsonen. Vi henter natur materialer derovre hos gartneren til højtider som jul og fastelavn og til anvendelse i forskellige temaer/projekter.

- **Tur på Rantzausgade, Blågårdsagde eller andre lokale veje.** Det er en stimulerende oplevelse alene det at gå en tur ned af fx Rantzausgade. I ro og mag studere vinduer, kigge på husene og huske at kigge op og se husenes tage og himlen henover. Vi besøger gerne grønthandleren, som vi hilser på og køber grøntsager med hjem som vi taler videre om, når vi er hjemme på MH igen.
- **Blågårdens Bibliotek.** Det er et fantastisk sted for os at komme med børnene, dels for at kigge i og låne bøger men også til diverse arrangementer som fx teater og oplæsning.
- **Skolehaven.** Fra maj til sidst i september kører vi på skift ud og passer og nyder vores skolehave. Det giver os mulighed for helt klassisk at arbejde med og opleve "fra jord til bord", hvilket går fint hånd i hånd med, at MH er et måltidshus. Vi sår og lægger frø sammen med børnene. Vi vander og luger og ser tingene vokse op. Vi dufter og smager på vores afgrøder. Udover vores egen have er der fælles have med høns, bær buske og store frugttræer. Æble, pære, blomme, kvæde og valnøddetræer. Haven byder også på et hav af forskellige blomster. Alt sammen noget vi kan nyde og bruge som afsæt for et fælles læringsrum. Vi laver

tit kunst malet med farverne fra knuste bær, blomster og kul. Vi laver bål derude og vi laver også heldagsture derude hvor også de mindste sover middagslur på tæpper under træerne. Oftest har vi madpakker med, som vi spiser derude, og så kører vi hjem bagefter. Skolehaven er et sans bombardement af skønhed, dufte, natur, vejr og vind.

- Vi er glade brugere af Københavns kommunes naturværksted **STREYF**. Det kan nogle gange kræve at vi booker plads i meget god tid inden, hvilket ikke levner plads til så megen spontanitet, men hver gang vi har været derude er børn og voksne meget berigede med de muligheder vi får ved at være derude. Vi laver ofte mad over bål derude og derudover er der plads og mulighed for alverdens aktiviteter. STREYF ligger i Uterslev Mose på Rådvalsvej 69, der er hus og toiletter tilknyttet og kan rumme op til 60 personer.
- **Naturcenter Amager** (der tager vi metro til, kun 10 min gang fra metro st. Vestamager) Det ligger på Kalvebod Fælled. Vi har stor fornøjelse af at deltage i de aktiviteter, der arrangeres og guides af deres naturvejledere. Derudover er det bare et fantastisk sted med en verden af gode dyre og naturoplevelser.

- **Skovbrynet i Hareskoven**. Det er nemt at komme dertil med S-tog. Der er et Shelter inde i skoven hvor vi hygger os, laver bål mad og leger i skoven
- **TIPPEN i sydhavnen**. Et unik naturområde tæt på storbyen.
- Vi har et samarbejde med **Brorsons Kirke** på Rantzausgade. Selve bygningen er smuk og spektakulær i børnehøjde. Vi besøger kirkerummet sammen med børnene til jul i forbindelse med at præsten fortæller om jul og der bliver sunget og spillet musik for børnene. Alt imens at de sidder eller ligger på gulvet og bl.a. kigger op i loftet hvor der er meget for øjet at se på.
- **SMK – Statens museum for kunst** – besøg her indgår altid i vores temaer. Vi har stor glæde af museets guider, som viser os rundt i passende mængde ift børnegruppen og alder. Vi bestiller et sådant besøg på forhånd ud fra hvilket emne vi arbejder med og så tilrettelægger museets personale en rundvisning der passer dertil. Vi er ligeledes meget glade for museets børne værksted. SMK er et berigende og dejligt sted at komme med børn og udover den stimuli og viden de får ved disse besøg, så sker der en dannelse undervejs der går i retning af, hvordan gebærder vi os på et museum, må man

røre ved tingene eller ej, skal vi være stille eller hvad er koderne for rimelig adfærd på et kunstmuseum.

- **Glyptoteket.** Dette er også et kunstmuseum vi er glade for. Her er der mulighed for at vi i mindre grupper kan tegne de flotte statuer, som der er i rig mængde på dette museum. Vi benytter os ikke helt i samme grad af Glyptoteket som SMK, men det er et tilbud vi søger.
- **Nationalmuseet.** Vi bruger ofte Nationalmuseet i forbindelse med forskellige temaer. Fx bruger vi museet undervejs, når vi har kultur møde tema. I forbindelse med fastelavn, så er der tradition for at vuggestuen tager på ture derind og ser på masker
- **Arbejdermuseet** er overvejende børnehaven som bruger dette tilbud.
- **Zoologisk museum.**

Der er jo et hav af museer i denne storby som København. Vi har ligeledes besøgt cisternerne i Valby, været på den blå planet. Sidst nævnte er desværre så dyrt, at det kræver særlig prioritering eller fondsmidler for at vi kan komme afsted.

Vi bruger også de små teatre og cinemateket samt ikke mindst dukketeater i Kgs Have og dens legeplads i samme moment.

Muligheder er der nok af og ovenstående beskrevne er blot dem vi anvender mest – vi er hele tiden nysgerrige på at lære mere om vores by og naturen omkring og i den – men også det helt nære lokal miljø og inddrage det som et udvidet pædagogisk læringsrum for børnene på Martha Hjemmet.

Som ovenstående beskrevet så prioriterer vi at give børnene naturoplevelser men vi balancerer dette med at vi også vil lære dem at navigere i storbyen, hvor de nu engang bor og skal lære at færdes.

Helt lokalt så går vi på opdagelse omkring os og udforsker bygningerne og kunsten på væggene, ser på graffiti og byskilte.

Periodevist arbejder vi også med tema ” Hvem er jeg og hvor kommer jeg fra”. I den forbindelse går vi på ture i kvarteret og tager billeder af børnene foran deres hoveddør. Det sættes så op med en tekst og bruges som led i en større fortælling derhjemme på MH

De to lokale skoler som vi primært sender vores børn videre til er Nørrebro Park Skole samt Blågårds Skole. Vi arbejder især sammen med Blågårds Skole i forbindelse med overgangen fra børnehave til skole.

Sammenhængende overgange og det sidste år i børnehaven

Barnet oplever mange overgange i sine første leveår. Både de store overgange, når det begynder i dagtilbud og senere i skole, og de mindre, daglige overgange, når barnet fx bliver afleveret om morgenen eller går fra én aktivitet til en anden. I alle typer af overgange er det vigtigt, at pædagogisk personale og forældre samarbejder om at skabe en oplevelse af sammenhæng, trykthed og trivsel hos barnet.

På Martha Hjemmet vægter vi at brug tid på overgange, dels når vi modtager familien i institutionen for første gang, når barnet skal skifte fra vuggestue til børnehave, ligesom vi hver dag byder barnet og familien velkommen i overgangen fra hjem til institution og siger farvel når barnet bliver hentet igen.

OVERGANG FRA HJEM TIL VUGGESTUE

Når vuggestuen får information om, at der skal begynde et nyt barn i vuggestuen, kontakter pædagogen, der skal forstå indkøringen, forældrene. Der aftales, hvornår familien skal komme den første dag. Forældrene informeres om, hvordan vi forventer indkøringen skal være. Samtidig laves der en gensidig forventningsafstemning i forhold til

den tid, vuggestuen anbefaler til indkøring af barnet og den tid forældrene reelt har til rådighed. Det behøver ikke nødvendigvis være en af forældrene, der deltager i hele indkøringen, det kan også være en anden nær relation i barnets liv, der står til rådighed under indkøringen. Det vigtigste er at barnet kan komme i en tryk og tillidsfuld favn, når tiden i vuggestuen er ovre, da det kræver meget energi og overskud fra barnet at vænne sig til det nye liv i vuggestuen.

Det efterfølgende er en beskrivelse af den indkøring, vi anbefaler til forældrene, vel vidende at det ikke altid kan lade sig gøre.

Inden modtagelsen af den nye familie, laves velkomstskilt som hænges op, så alle på etagen kan se, at der begynder en ny familie i huset. Der sættes navn på garderobepladsen og på badeværelset, dette er med til at signalere en velkomst til familien. Der klagøres ligeledes stamkort, folder om vores arbejde med norm kritik og Barnets Hus, dette får forældrene udleveret den første dag. Barnets hus laver forældrene med billeder af barnets nære relationer, som kan danne grundlag for dialog med barnet, og barnet kan kigge på det og finde trykthed i det. De første dage deltager en af forældrene sammen med barnet. I løbet af de første dage introduceres forældrene til vuggestuelivet.

Der informeres om, hvordan rytmen er i vuggestuen, om dokumentationsbogen – og felterne, hvad vi forventer af dem som forældre og hvad de kan forvente af personalet på stuen, i forhold til kommunikation om hverdagen. Derudover introduceres de til måltidspolitik, Køn og diversitet, familieplads og Tværfagligt samarbejde. Vi er opmærksomme på at det er mange informationer at modtage de første dage, men vi gentager det løbende og følger om nødvendigt op på det til 3 måneders samtalen. Samtidig bruges de første dage, hvor forælderen er sammen med barnet i institutionen, til at spørge ind til barnets første år. Hvordan har fødslen været, barslen, hvordan sover barnet om natten, hvor mange gange sover barnet middagslur og er der evt. særlige rutiner, der er gode at overtage i forhold til søvn osv.

De første par dage er barnet der sammen med forælderen, derefter går forælderen fra stuen og barnet er alene med pædagogen og et par af de andre børn fra stuen. Det er vigtigt at forælderen er i huset, så pædagogen hurtig kan få fat på vedkommende, hvis det vurderes, at der er behov for dette. Tiden hvor forælderen er fraværende fra barnet, bliver længere jo flere dage der går, på 4./5. dagen bliver barn og forælder og spiser med. Dagen efter bliver barnet alene og spiser med. På 9. dagen bliver barnet puttet efter frokost, forælderen bliver ringet op, når barnet

vågner og skal hente efterfølgende. På 10. dagen bliver barnet og spiser eftermiddagsmad efter middagsluren.

Når barnet skal sove i vuggestuen første gang anbefaler vi, at det har sovedyr eller en anden ting, der dufter af hjem og giver tryghed for barnet.

Under hele indkøringsforløbet er vuggestuen opmærksom på, at alle børn har forskellige behov og tilpasser indkøringen efter det enkelte barn.

Den første dag barnet og familien modtages, er pædagogen inde på stuen med 2-3 børn fra stuen. De andre har forladt stuen, så der er ro til at familien kan komme ind.

De børn der er på stuen, er børn, der kan håndtere, at der er fremmede mennesker på stuen og den voksne ikke kan have sin fulde opmærksomhed på de andre børn, da vedkommende skal bruge tid på, at få kontakt og gøre sig interessant for det nye barn. Samtidig er det af væsentlig betydning, at det nye barn kan se, at de andre børn er trygge ved at være der og leger. Dermed er der en mulighed for at barnet får interesse for de andre børn og bliver nysgerrig på deres leg/legetøj og søger deres selskab.

Det første lange stykke tid er det primært den pædagog,

der har indkørt barnet, der spiser med barnet og putter det. Derefter tages der kontakt fra de andre voksne på stuen og til sidst kommer kendskabet til resten af vuggestuens personale.

Efter ca. 3 måneder tilbydes familien en samtale, med den pædagog der forestod indkøringen. Til den samtale er der tid til at snakke om, hvordan forældrene har oplevet indkøringen og om der er spørgsmål omkring vuggestuen, der skal afklares. Pædagogen følger ligeledes op på Køn og diversitet, måltidet, Familieplads og Tværfagligt team – alle dele i forhold til om familien har spørgsmål, der eventuelt skal afklares.

OVERGANG FRA VUGGESTUE TIL BØRNEHAVE

Når vuggestue barnet er ved at nærme sig sin afslutning og skal videre i børnehaven på Martha Hjemmet, tilbydes en overleveringssamtale med den stue barnet skal begynde på. På mødet deltager en pædagog fra barnets stue i vuggestuen og fra den kommende stue i børnehaven, forælderen/forældrene og afdelingslederen fra børnehaven, hvis der er muligt. Det giver familien mulighed for at se den pædagog, der skal indkøre barnet, samtidig med at pædagogen i børnehaven fortæller om, hvad det vil sige at være børnehaven barn og hvilke forventninger børnehaven har til forældrene. Samtidig fortælles der, hvor forældrene

skal orienterer sig henne for at finde div. informationer og hvilken daglig kommunikation de kan forvente af personalet på stuen. Det giver samtidig afdelingslederen mulighed for at byde velkommen til børnehaven og parterne kan gensidigt få at ansigt på hinanden. Derudover overleverer pædagogen fra vuggestuen, hvordan barnets trivsel og udvikling er. Hvis der er særlige tiltag, der har været sat i gang i forhold til barnets trivsel og udvikling, overleveres det på dette møde.

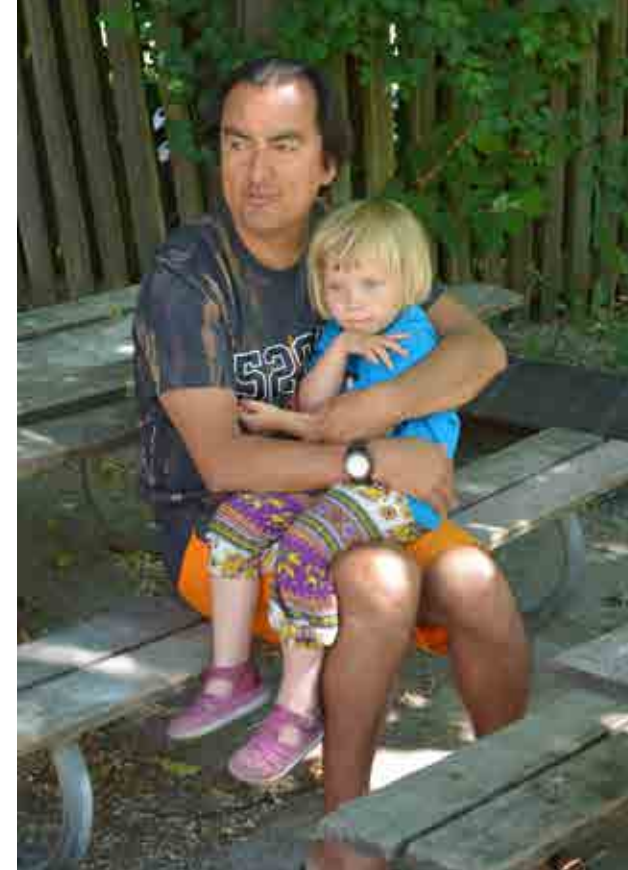
Ofte er der flere børn, der rykker i børnehave på samme tid og ofte er der flere, der rykker på samme stue. Cirka en måned før barnet begynder i børnehave, besøges stuen barnet skal begynde på sammen med andre børn fra samme stue eller børn fra de andre stuer, der også skal i børnehave. Hvis det er muligt, når barnet at lege på stuen i børnehaven en gang om ugen den sidste måned, det går i vuggestue. På besøget kommer børnene op og lege med legetøjet og hilse evt. på den pædagog, der skal indkøre barnet. Hvis det er muligt deltager barnet i samling sammen med den voksne fra vuggestuen og et par andre børn fra vuggestuen. Børnene i vuggestuen bruge ofte den store legeplads, hvor børnehaven holder til, hvilket gør, at de kender denne del af børnehaven rigtig godt og samtidig kender nogen af de voksne fra børnehaven. Det er med til at gøre overgangen fra vug-

gestue til børnehave mere overskuelig. Samtidig er indretningen, farverne og nogle af de dagligt tilbagevendende rutiner, så som samling og måltidet, med til at skabe bro mellem de to afdelinger.

Den sidste dag barnet er i vuggestue holdes der afslutning, som forældrene inviteres med til. Bordet bliver pyntet med dug og barnet har frugt, brød eller andet med uden sukker, som det deler ud. Alle børn der stopper i vuggestuen får en mappe med billeder, malerier og tegninger fra deres vuggestueliv.

MODTAGELSE OM MORGENEN, FARVEL OM EFTERMIDDAGEN

En anden vigtig overgang er den tilbageværende aflevering om morgenen. Her er der forskel på om, man er vuggestuebarn eller børnehavebarn, i forhold til den information, der er vigtig for pædagogerne at få om barnet om morgenen. I vuggestuen opfordres forældrene til at skrive på afkrydsningslisten, hvornår barnet er vågnet, om det har været en nat med mange forstyrrelser. Samtidig opfordres forældrene til at informere om ændringer i hverdagen, hvis den ene forælder er fraværende i en længere periode eller andre ting, der kan påvirke barnets trivsel. Dette for at forstå de reaktioner, der kan virke påfaldende anderledes i barnets opførsel. Dermed kan de voksne

være på forkant med situationen og forstå og italesætte barnets intentioner med dets handlinger. Derigennem muliggøres et miljø, hvor barnets liv udenfor vuggestuen også kan mødes og forstås, så barnet oplever sig anerkendt.

Alle børn uanset om det er i vuggestuen eller børnehaven mødes af voksne, der kigger dem og deres familie i øjnene og siger godmorgen. Barnets hjælpes med at sige farvel til forælderen. Nogen har brug for at blive afleveret på skødet, andre skal hjælpes i gang med en leg og andre børn vinker selv farvel. I børnehaven er der mulighed for at vinke farvel i vinduet. Nogen børn gør det sammen med

et eller flere børn fra stuen, andre alene og andre igen sammen med en voksen.

De voksne der møder først ind på stuerne klargøre stuen og der stille tegnepapir og tuscher frem på et bord. Legetøjet er sat frem så det indbyder til leg og fordybelse.

Om eftermiddagen overleveres ligeledes barnet til forældrene. Relevante oplysninger som ændret adfærd, har barnet har slået sig, været ekstraordinært træt og lignende videregives til forældrene, så de har mulighed for at tilrettelægge resten af dagen efter dette.

OVERGANG FRA BØRNEHAVE TIL SKOLE/ FRITIDSINSTITUTION

På Martha Hjemmets siger vi hvert år farvel til omkring 35 børnehavebørn, når de skal begynde i skole/Fritidsinstitution. Det år hvor barnet fylder 6 år, skal det ifølge lovgivningen begynde i 0. klasse

2/3 af "vores" børn begynder på Blågårdskole, som er vores lokale distriktsskole. Den sidste 1/3 fordeler sig på henholdsvis private skoler og andre kommunale skoler på Nørrebro. For 10 år siden var fordelingen omvendt, men heldigvis er det lykkedes at gøre distriktsskolen attraktiv igen – hvilket lettere overgangen til skole, for "vores" børn

på Martha Hjemmet. Det betyder, at de fleste børn flytter med nogen de kender i forvejen. Overgangen fra børnehaven til skole/fritidsinstitution er et stort skridt for de fleste børn, og det er derfor vigtigt, at vi gør hvad vi kan for at sikre den bedste mulige overgang for det enkelte barn.

VIDENSOVERDRAGELSER

I Københavns kommune er det blevet besluttet, at der skal laves en "vidensoverdragelse" til både skole og fritidsinstitution, for hvert enkelt børnehavebarn. Denne vidensoverdragelse foregår elektronisk via Kbh-barn, og sker i et samarbejde mellem institutionen og forældrene. Vidensoverdragelse kan kun ske med samtykke fra forældrene. Formålet med Vidensoverdragelsen er at både skolen og fritidsinstitutionen, som modtager institutioner, skal være så godt klædt på som muligt til at modtage det enkelte barn. Det betyder, at børnehaven og forældre skal beskrive den vigtigste viden og de gode erfaringer, de hver især har med barnet, inden barnet stopper i børnehaven.

Samtidigt fungerer samtalen med forældrene, som en god afslutning på børnehavelivet, hvor vi sammen med forældrene evaluerer tiden i børnehaven og tager en snak om hvad der nu skal ske. I de tilfælde hvor der er brug for en særlig uddybende vidensoverdragelse, er det børnehaven

der står for indkaldelse af møder, hvor skole og fritidsinstitution evt. kan deltage.

STÆRKT SAMARBEJDE

I Københavns kommune er det besluttet at der skal være et gensidigt forpligtende samarbejde mellem skoler, børnehaver, fritidsinstitutioner og fritidscentre, også kaldet ”Stærkt Samarbejde”

Børn og unges trivsel og udvikling er et fælles ansvar, og derfor skal de forskellige tilbud arbejde sammen om at skabe børne- og ungemiljøer, der sikrer tryghed, udfordringer og udvikling for børnene/de unge. Dette gøres gennem en lokal samarbejdsaftale, som indgås mellem skoler, dag- og fritidstilbud.

Konkret har vi på Martha Hjemmet, via vores ”stærkt samarbejde” aftale, besluttet følgende:

- At alle børn skal besøge Blågårdsskole. Det er ikke sikkert at alle børn skal begynde på distrikt skolen, men så har de besøgt én skole, og har fået et indtryk af den.
- At alle børn og børnehaveklasselærere, skal lære én fælles sang – denne sang synges så de første dage i skolen, som en fælles referenceramme.

- At nogle pædagoger i ”storegruppen” skal besøge 0. klasserne på Blågårdsskole, og deltage i undervisningen, og at alle 0. klasse lærer skal besøge én børnehave og deltage i dagligdagen her. Udviklingen går stærkt, og både skole og børnehave har udviklet sig markant de sidste 10 år. Udvekslingen mellem skole og børnehave, skal derfor styrke kendskabet, til det børnehaveliv børnene kommer fra, ligesom pædagoger skal kende til det der foregår i 0. klasse på skolerne.

STOREGRUPPER

På Martha Hjemmet har vi hvert år det vi kalder ”Storegruppen”, hvor der arrangeres særskilte aktiviteter for de børn, som den følgende sommer skal i skole.

Fra efterår og til april mødes gruppen med to voksne hver uge og har en dag sammen. Børn i denne alder er i en rivende udvikling, og de fleste er begyndt at få brug for nye slags udfordringer. Der er noget særligt forbundet med at være de største i børnehaven og vide, at man skal snart i skole. Det kan også give anledning til spekulationer og usikkerhed hos det enkelte barn. Vi voksne vil være med til at facilitere en modningsproces hos barnet, som gør overgangen mere tryk. Målet er, at barnet vil få så meget overskud og sikkerhed omkring alt det nye, at det kan glæde sig til skolestart.

Det handler nemlig ikke kun om at blive skoleparat men også læreparat. Med reference til Stig Brostrøm, lektor ved institut for uddannelse og pædagogik på DPU, har børnehaver og skoler ofte talt om, at man bør give børnene nogle færdigheder med, fx at de kan binde snørebånd, sidde stille på en stol, skrive deres navn, modtage en besked og lignende. Der findes lister for disse færdigheder, som børn bør kunne, når de begynder i skole.

At være læreparat handler om at barnet kan rumme at skifte miljø, at barnet er klar over, at det nu er elev i skolen, hvor man skal tilegne sig noget nyt. At barnet har en bevidsthed om, hvad det gør, hvordan det gør det og hvorfor det gør det. At barnet kan finde sig til rette i nye sammenhænge og er i stand til at skabe nye sociale relationer.

Meget overordnet kan man sige, at forskellen på at være skoleparat og læreparat er, at man kan sagtens have børn, som har tilegnet sig de færdigheder, der forventes, men som ikke får noget ud af det. Samtidig skal det siges, at inkluderet i at være læreparat er også, at man har tilegnet sig visse færdigheder. Det er blot en udvidelse af forståelse af det tidligere anvendte begreb ”skoleparathed”, som viser, at det er væsentligt, at vi i børnehaven også fokuserer på at understøtte børnenes mere personlige og sociale kompetencer.

Vi er inspireret af Århus kommune, som har udarbejdet følgende anbefalinger for førskolearbejdet:

- At man tager hensyn til det enkelte barn.
- At der er fokus på barnets evner til at modtage, bearbejde og handle passende på udfordringer og stimuli.
- At der er fokus på barnets evne til at være koncentreret, at kunne håndtere sine følelser og at have en forståelse for og indsigt i konsekvenserne af dette for sig selv og sine omgivelser.
- At der er fokus på barnets evne til at forholde sig til sammenhænge mellem dele og helheder.
- At man stræber efter at børnene bliver tillidsfulde, både over for andre mennesker og nye udfordringer.

Det er væsentligt, at børnene øver sig i at kunne fortælle om deres erfaringer og oplevelser. At de er glade, nysgerrige, modige og indsigtsfulde. Det er dog lige så vigtigt, at de også lærer at lytte og vente på tur. Andre kodeord, som vores arbejde indrettes efter, er at støtte børnene i at blive samarbejdsvillige, sociale og hensynsfulde.

Det er ligeledes vigtigt for os at støtte børnene i at blive selvhjulpne. Det er nødvendigt, når det skal navigere i et så meget større univers som skolen, og hvor der ikke er voksne til at hjælpe barnet på samme måde som i børnehaven. Så helt konkrete ting som at kunne netop binde sine snøreband, bruge lynlås og knappe knapper er også en del af det, vi arbejder med at lære børnene.

Så er der nogle motoriske færdigheder, som vi har øje for skal udvikles, fx at kunne holde på en blyant med to fingre og kunne klippe med en saks.

Evnen til at kunne koncentrere sig er ikke noget medfødt. Det fordrer, at man først og fremmest får mulighed for at have rum og tid til fordybelse. Dette er vi særligt opmærksomme på, at børnene har brug for.

Vi ønsker at udvikle børnenes sprog, ordforråd og begrebsverden. Det gør vi bl.a. ved at arbejde med højt-læsning og dialog omkring bøger samt børnenes egne fortællinger.

I storegruppen ønsker vi også at give børnene mulighed for at udvikle deres kendskab til tal og bogstaver. Vi arbejder med at lære at tælle, at kunne knytte forståelse an til et tal og fx samme antal frugter i et fad. At børnene får

en viden om, at bogstaver bliver brugt til at skrive med, og at de kan læses som ord, når de sættes sammen på en bestemt måde, hvordan bogstaver lyder og ser ud – også når de sættes sammen til ord. Der er mange måder at lege med bogstaver og tal og indpode glæde herved. Vi vil desuden arbejde med at udvikle børnenes fantasi, og at de bliver sansestimuleret og sanseopmærksomme.

I gruppen er der derudover fokus på, at børnene lærer at løse konflikter blandt hinanden, at de får redskaber til dette. Det kan være at få hjælp fra en 3. person evt. en ven eller en voksen. Vi arbejder med at børnene udvikler deres kommunikative færdigheder i denne sammenhæng samt evne til at afkode hinandens signaler og at turde sige til og fra.

Vi vil undervejs i forløbet tage på forskellige ture, som bl.a. giver børnene kendskab til omverdenen. Tur til evt. skov, strand, museum og bibliotek. Herefter vil børnene få mulighed for at tegne og fortælle om, hvad de har set og oplevet, ud fra deres hukommelse og derved få styrket det at huske noget, man har set og hørt.

Vi er heldige at have nogle store og gode lokaler på Martha Hjemmet, som vi kan gøre brug af. Her tilbringer storegruppen meget tid.

Dokumentation og evaluering

Evaluerende pædagogisk praksis handler om løbende og systematisk at evaluere sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse. En systematisk evaluerende pædagogisk praksis styrker kvaliteten af det pædagogiske læringsmiljø og sikrer, at det hele tiden er justeret og tilpasset den aktuelle børnegruppes behov.

På Martha Hjemmet ønsker vi, at vores arbejde tager afsæt i en stærk evalueringskultur, hvor det er en kontinuerlig og tilbagevendende aktivitet at evaluere dagligdagens gøremål. Dette er et vigtigt element og redskab, for bl.a. at kunne sikre at børnenes behov tilgodeses, men også at bl.a. perspektiver om køn, diversitet og ligestilling samt børns medbestemmelse bliver tilgodeset.

Vi må som pædagogisk personale i den sammenhæng være godt forberedt; for at kunne evaluere må man vide, hvad der helt specifik er målet med en given aktivitet, hvilken forbindelse der er til læringsmiljøet, og man må være opmærksom på hvilke tegn der vil lede hen mod – eller væk fra målet.

Evaluering på Martha Hjemmet skal dermed være en systematisk vurdering af sammenhænge mellem de pædagogiske indsatser og tiltag der bliver gjort i dagligdagen og vores læringsmiljø. Sagt på en anden måde, er det en vurdering af læringsmiljøet og hvorledes det påvirker børnenes trivsel, læring, dannelse og udvikling. Det kræver at vi har fokus på vores egen refleksions- og læringsproces.

På Martha Hjemmet ved alle medarbejdere, at det er en del af arbejdet som pædagog hos os, at man skal evne at få kastet lys på egen praksis men også selv turde lyse på kollegaers praksis. Som pædagog bruger man sig selv som sit fineste redskab. Det vil sige, at vi kan kun blive dygtigere og justere på vores indsats om vi bliver spejlet af andre og kan gå i dialog herom.

Det er i virkeligheden ganske centralt for vores forståelse af en stærk professionalismisme båret af høj kvalitet. Altså at pædagogisk personale løbende har mulighed for selvkritisk at få øje på egen praksis netop ved dialogen og analysen med sine kollegaer. Hele tiden med udgangspunkt i hvad det enkelte barn og børnegruppen har brug for. På den måde kan vi løbende justere på vores praksis til børnenes bedste. Det er helt klart vores holdning, at en daginstitution der er båret af en stærk dialogkultur er langt i forhold til at kvalificere den pædagogiske praksis.

Vores motto lyder:

”På Martha Hjemmet har vi mod til at være nysgerrige på hinandens intentioner”

Når vi arbejder med evaluering, handler det om at blive klogere på det, der virker og det som fremadrettet bør gøres anderledes, for at de mål der ønskes opnås. Dokumentation bør danne grundlaget for evalueringen.

På Martha Hjemmet er der en høj grad af metodefrihed ift. dokumentation dog ud fra nogle klare pejlemærker af, hvor vi skal hen og hvor vi kommer fra, rent værdimæssigt. Dokumentationen kan også være et ”produkt” eller ”pynt” akkompagneret af en tekst; men vi har nogle grundprincipper:

Alle stuer har en dokumentationsbog, der ligger fremme til forældrene. Vi har dokumentationsfelter malet på væggene ved hver stue, kun til brug af dokumentation. Det der bliver dokumenteret gennem det skrevne ord, skal præsenteres ved computerudskrift, der sammen med anden dokumentation (billeder eller tegninger) hænges op på væggen.

Alle pædagoger på Martha Hjemmet er forpligtede på at dokumentere. Derudover er det op til hver enkelt pædagog at være bevidst om hvorfor og hvordan – samt at kunne argumentere for sine dokumentationsvalg. I forhold til det, er der nogle nøglespørgsmål, man kan stille sig selv: Var det processen, man ville vise? Var det øjeblikbilleder af glade børn, man ville vise? Var det et overordnet læreplansarbejde? fokus på det pædagogiske læringsmiljø? osv. Desuden er det vigtigt at have for øje hvem man dokumenterer til? Er det til forældre, børn eller primært til kollegaer; at man præsenterede dokumentationen for? Det kan selvfølgelig også være dokumentation til tværfaglige kollegaer.

Vi er som alle andre pædagoger i Danmark enormt udfordret på, at vores fag lider under manglen på afsat tid til didaktisk arbejde. Sammenlignet med nordiske kollegaer i fx Norge og Finland, så har vi uhørt lidt tid til dette vigtige arbejde. Derfor er det bydende nødvendigt, at det accepteres, at vi arbejder i et dagligt spændingsfelt mellem et stærkt ønske om at ville synliggøre vores vigtige faglige arbejde til familierne og til hinanden, men at der dagligt må træffes faglige skøn af pædagogerne på, hvad de vælger at dokumentere.

Der skal dokumenteres, og der skal derfor også laves nogle nedslag og træffes beslutninger om hvad vi vælger

at dokumentere, da det ikke er muligt at præsentere et fyldestgørende billede af vores arbejde. Der er ganske enkelt ikke tid dertil.

Vi forsøger at operere i dette spændingsfelt ved, at de nedslag, der så træffes og det der vises er baseret på vel-reflekterede faglige overvejelser fra personalet. Vi er altid parate til at gå i dialog herom.

Det er dog klart, at for at arbejde ud fra en stærk evalueringskultur, så fordrer det en vis systematik i vores metodevalg i og med, at dokumentationen ikke altid er fyldestgørende.

HVILKE GREB ER DET SÅ, AT VI BENYTTER OS AF?

Dels tager vores arbejde afsæt i et meget gennearbejdet og tydeligt værdisæt. Trods højt til loftet, så er ingen på Martha Hjemmet i tvivl om hvilke pædagogiske principper og værdier, der arbejdes ud fra. Det sikres bl.a. ved, at der årligt uddeles en intern strategi og kompetence udviklingsplan for alle, som arbejder på Martha Hjemmet. Heri begrundes netop strategien og det beskrives ikke bare, hvor vi skal hen i det kommende år og hvad vi skal arbejde med. Det beskrives tillige, hvor vi kommer fra. Altså hvad havde vi fokus på i det forgange år og hvad lærte vi, hvad fungerede og hvad kan vi tage med videre.

Strategiplanen sætter en meget tydelig ramme. Den er et demokratisk dokument i og med, at personalet har indflydelse på, hvilke emner der tages op og arbejdes med i det kommende år. Ligeledes inddrages personalets egen evaluering og kommentarer for ændrede behov. Med strategiplanen har vi sikret en høj grad af dokumentation og evaluering af vores arbejde. Det er selvsagt på et lidt mere overordnet niveau end i det daglige arbejde.

I det daglige har hver enkelt stue ansvar for løbende at evaluere på deres aktiviteter og på, at læringsmiljøet er afstemt efter dels vores værdier og dels børnegruppens behov. At sammenhængen er tydelig.

Det foregår ved dels at evaluering er et fast punkt på dagsorden til stuens egne stuemøder, men også, at vi har det på som punkt ved vores pædagogmøder, hvor alle afdelingens pædagoger samt afdelingslederen er samlet.

Det er funderet i, at vi på Martha Hjemmet som tidligere skrevet vægter og værdsætter en høj grad af dialogisk kompetence. Uden det kunne vi ikke bedrive evaluering på denne måde. Det er afgørende, at vi tør og at vi kan tale med hinanden. Om det der fungerer og det vi ikke oplever som hensigtsmæssigt. Vi gentager her vores motto, der hedder "På Martha Hjemmet har vi mod til at være nysgerrige på hinandens intentioner." Det bærer også vores evalueringsarbejde frem.

DET ER VIGTIGT AT DOKUMENTERE OG EVALUERE PÅ:

- Aktiviteter – har vi gjort det vi satte os for?
- Læringsmiljø – Stiller vi det til rådighed som er nødvendigt?
- Børnenes udvikling, trivsel og læring – Udvikler de sig, trives de og bliver de dygtigere?

Derudover reflekterer vi over og diskuterer på sammenhængen mellem disse 3 punkter.

Når vi dokumenterer børnenes hverdag, lader vi dem

periodevist deltage aktivt gennem fx børne interviews, hvilket giver os et stærkere indblik i vores egen praksis. Derudover får børnene en oplevelse af at blive hørt, og at deres oplevelse har værdi i sig selv. Vi kan lære meget om sammenhængen mellem læringsmiljø og børns trivsel, udvikling og læring i de pædagogiske aktiviteter ved at lytte til dem og se efter tegn. Det giver os en ny og vigtig indsigt i, hvad der foregår hos det enkelte barn og i børnegruppen, som kan bruges som afsæt for refleksion og ny handling.

I det hele taget er hele Martha Hjemmet gennemsyret af en stærk vilje og et ønske om at inddrage børnenes perspektiv. I det daglige samvær, i planlægningsarbejdet af nye aktiviteter/temaer, i rutinesituationerne, i dokumentationen og til evalueringen.

Vi arbejder på et større nordisk samarbejde, der er initieret af os på Martha Hjemmet. Målet er at vi bliver endnu dygtigere til, hvordan børnenes perspektiv kan få plads. Vi har allerede fået inspiration herunder at anvende små filmklip af enten samspil, læringsmiljøer eller aktiviteter men hvor det typisk vil være det pædagogiske personale, som analyserer på disse, så kan det have stor betydning og værdi at lade børnene gøre dette. Det gør en af vores samarbejdspartnere i Norge, hvilket vi fandt yderst inspirerende.

Vi er på Martha Hjemmet ekstra opmærksomme på at sikre, at vores evalueringer har fokus på sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø til børnenes trivsel og udviklingsmuligheder, frem for blot på aktiviteterne.

Det er en ny form for opmærksomhed, der er kommet med den styrkede læreplan.

Det er væsentligt at nævne, at grupperne ofte (også i den nye læreplan) betegnes som "stuer". Det er jo i virkeligheden en ældre og ret klassisk betegnelse for en vuggestue eller børnehave gruppe. Måske også en anelse misvisende. Alle på Martha Hjemmet er ansat i hele huset. Det betyder, at man i princippet ikke "bor" på nogen stue og slet ikke, at det skal tænkes i retning af ens egen dagligdagsstue. Vi prioriterer og respekterer selvfølgelig relationer, kontinuitet og tilknytning. Samtidig er det vigtigt, at de voksne er bevægelige og tilgængelige. Altså at man som udgangspunkt kan gå ind på en hvilken som helst stue og være i kontakt med såvel voksne som børn og agere adækvat i forhold til, hvad situationen kalder på. Det står over alt andet, at man som pædagogisk personale har en høj faglighed samt gejst og glæde ved sit arbejde.

Det får den betydning, at stuerne læringsrum indrettes efter, hvad der er vigtigt for børnene og ikke efter de

voksnes private eller personlige præferencer. At der er en tilgængelighed også i form af materiale og lege og læringszoner, som ens kollegaer også forstår og kan forholde sig til.

Grunden til, at dette beskrives her, er fordi at det igen får betydning for, hvordan der dokumenteres og evalueres. Kan kollegaer ikke afkode hverken læringsmiljøet eller navigere fornuftigt i det, så indgår disse betragtninger også i evalueringen med hinanden. Transparens og dialog er her kodeordene

Nedenfor ses et evalueringsskema, som vi anvender på Martha Hjemmet.

Derudover bruger vi af metoder SMTTE-model, praksisfortællinger, TOPI, sprogvurderinger, vidensoverdragelser, handleplaner, MUS og GRUS. Tværfaglige børneforum.

Vi er begejstrede for Marte Meo og anvender det gerne. Dels samarbejder vi med forvaltningens Marte Meo konsulent og dels har vi en uddannet Marte Meo pædagog, som arbejder hos os.

Vi prioriterer faglige refleksionsrum og tematisk didaktisk arbejde. Vi afsætter tid hertil. Vi arbejder udviklingsorienteret og normkritisk med afsæt i en høj grad af dialogisk

kompetence. For nærmere definition af disse begreber anbefales den røde bog ”at arbejde udviklingsorienteret”, som er skrevet med specifikt udgangspunkt i arbejdet på Martha Hjemmet og den gule bog ”Giv alle børn flere muligheder”, der beskriver det normkritiske arbejde på Martha Hjemmet. De kan købes eller lånes ved henvendelse til ledelsen.

Vi anvender tillige skriftlige evalueringsskemaer. Men for at de for alvor skal give mening, så skal de bringes dialogisk i spil. Vi evaluerer desuden vores læreplansarbejde samt temaarbejde på to årlige store fællesmøder for begge afdelinger.

VI BRUGER FØLGENDE REFLEKSIONSSPØRGSMÅL TIL AFSÆT FOR VORES EVALUERING:

- Hvordan er samspillet mellem vores faglige intention til det læringsmiljø vi har skabt?
- Beskriv sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes mulighed for trivsel, udvikling, læring og dannelse?
- Er der behov for opkvalificering af det pædagogiske læringsmiljø i forhold til den faglige intention?

Som hjælperedskab bruger vi løbende en overordnet skabelon vedr. evaluering, som ses her. Den anvendes som en del af planlægningen af aktiviteter og temaer:

EVALUERINGSMODEL:

Målgruppe

- Hvilke børn deltager?

Læreplanstema

- Hvilke pædagogisk emne er i fokus under læreplanstemaet?

Læringsmål

- Hvad er målet med aktiviteten/hvad vil vi opnå?

Aktivitet

- Hvilken pædagogisk aktivitet er i fokus?
- Hvordan er sammenhængen til det pædagogiske læringsmiljø?

Metode/tiltag

- Hvad skal igangsættes for at opnå målet og hvordan?

Tegn

- Hvilke tegn skal jeg kigge efter?

Refleksion/ evaluering

- Er målet nået? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvad lykkedes?
- Hvad skal jeg gøre mere/mindre af?
- Hvilke tegn skal jeg fremover være opmærksom på?
- Kræver det justeringer i det pædagogiske læringsmiljø?

Børnehavens læreplan

Børns leg

Leg har en værdi i sig selv og er en gennemgående del af Martha Hjemmets hverdag. Leg er grundlæggende for barnets udvikling og understøtter bl.a. fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet. Den professionelle voksne spiller en afgørende rolle for børns leg. Herunder vil vi beskrive lidt om, hvordan vi definerer, arbejder med og skaber rammer for legen i børnehaven:

LEGENS BETYDNING OG LÆRINGSPOTENTIAL

Legen er et mål i sig selv. Leg er en grundlæggende ting i barndommen og har en central plads i børnenes hverdag i Martha Hjemmet. Legen rummer et stort læringspotentiale. Legen er et potentielt frirum, hvor børnene kan lære og udvikle deres fantasi, relationer, empati, sociale færdigheder, selvbestemmelsesevne og selvbeherskelse. Legen er et rum, hvor børnenes medbestemmelse er i højsæde.

En daginstitutionens hverdag er fyldt med rutiner, overgange og aktiviteter. Derudover er det også vigtigt, for os på Martha Hjemmet, at vi skaber de fysiske, såvel som psykiske betingelser for at legen og de gode læringsmiljøer får plads. I disse miljøer kan legen nemlig udfolde sig. Børnene kan i de små rum danne lege i mindre grupper

uden at blive forstyrret. Vi er desuden optaget af vigtigheden i så vidt det er muligt at give tid til, at børnene uden afbrydelser kan udvikle deres lege. Leg er en aktivitet, der trækker på hele barnet og kan udvikle sprog, sociale kompetencer og fantasi. Denne udvikling kan og skal understøttes af de voksne. Disse læringsmiljøer er med til at styrke barnets dannelse, trivsel og udvikling.

KØN OG MANGFOLDIGHED I LEG

På Martha Hjemmet tilbyder vi lige udfoldelsesmuligheder uanset køn i alsidige læringsmiljøer.

Vi arbejder normkritisk. Dette gør vi også i forhold til hvilke aktiviteter vi tilbyder børnene. Vi er bevidste om at nedbryde de kønsstereotyper, der kan være forbundet med traditionelt definerede 'drengaktiviteter' og 'pigeaktiviteter'. Vi kan som pædagoger være med til at udfordre de kønsstereotype lege ved at gå ind og være med til at skabe eller udvide rammerne for legen. Traditionelle forforståelser omkring legekultur skal brydes. Vi gør op med f.eks. myten om, at piger leger stille og mere indadvendt og drenge til modsætning forventes at være udadvendte og vilde. På Martha Hjemmet udvider vi rammerne for, hvordan vi traditionelt tænker dreng/pige. Legen skal skabe et rum, hvor børnene kan udtrykke sig frit. Børn skal i legen mødes som dem de er og de interesser de har, og

ikke ud fra deres køn. Børn afkoder meget tidligt voksnes forventninger til dem, - herunder også de stereotype kønsroller, der så vil blive gennemspillet i legene. Vi udfordrer og nuancerer disse forståelser hos børnene. Vi kan ved at præsentere børnene for nyt legetøj og lege være med til at udvide deres horisont og give dem mulighed for at prøve sig selv af i en ramme eller med legetøj, de måske ellers ikke ville vælge.

Vi er meget bevidste om, at vores sprogbrug kan fastholde eller afvise børn i legen, hvorfor vi afholder os fra at bruge kønnede udtryk som fodboldspilene. I stedet lægger vi vægt på at kalde børnene ved navn eller at bruge udtryk som *kom så venner fremfor kom så piger eller drenge*.

Vi er bevidste om at arbejde normkritisk, når vi arbejder med venskabsdannelser. Det er vigtigt gennem både voksenstyrede aktiviteter og i børnenes leg at skabe muligheder for at børnene kan danne venskaber på tværs af køn.

Det er pædagogens opgave at understøtte de enkelte børn, så alle børn uanset køn og kulturelle normer har adgang til de fællesskaber, legen giver adgang til. Især i rollelege, kommer børnenes livsverden til udtryk. Her kommer barnets normer til udtryk og det skal forholde

sig til egne normer og samtidig erkende de modsætninger, der kan opstå med fællesskabets. Den sociale interaktion giver os mulighed for at få indblik i trivsel og mistrivsel.

Når vi synger eller læser historier, kan vi eksperimentere med fortolkninger, hvor vi ændrer køn eller familieførelser. Vi taler med børnene og udfordrer dem i rollelegene når eksempelvis prinsessen skal redes af ridderen. Vi hjælper børnene med at reflektere over alternative forhold og muligheder i legen.

Vi har i institutionen både spil og bøger, som vi kan benytte os af i samtaler med børnene om fokus på diversitet og mangfoldighed.

LEGENS SKYGGESIDE

Legen har dog samtidig en skyggeside. Pædagogerne skal være opmærksomme på de børn, der af den ene eller anden årsag gentagne gange ekskluderes fra læringsmiljøerne. Vi voksne spiller en vigtig rolle ift. at lære og understøtte de børn uden for fællesskabet; hvordan de kan komme ind og blive en del af de gode legemiljøer. Vi er på Martha Hjemmet optaget af, at understøtte at alle børn udvikler deltagelseskompetence. Altså at de evner at finde adgang til legene med de andre børn men ikke mindst også, at de oplever at blive tilbudt deltagelse af

de andre børn i legene. Vi kender alle de situationer, hvor børn leger i periferien af et lege fællesskab. Vi voksne er grundlæggende optaget af at skabe et læringsmiljø, der støtter alle børn i at udvikle og erfare at kunne være vedholdende, tage initiativ, bidrage men også give plads med empati og respekt. Alt sammen fundamentale elementer i at tilegne sig deltagelseskompetence.

Det er tilmed vigtigt, at vi voksne er opmærksomme på det hierarki, der udfolder sig i legegrupperne. Hierarkier er en naturlig del af legen. Alle børn kan ikke være legeinstruktører på samme tid. Men det er vigtigt, at børnene i legegrupperne får mulighed for at afprøve forskellige roller i legen. Både at være legeinstruktør, men også at have mindre styrende roller i legen. Pædagogen kan understøtte lege, hvor disse roller bliver brudt og ændret. Det handler både om at få bragt børnene i periferien af legen ind i legitime og centrale positioner i legen. Samtidig handler det også om, at de børn, der ofte indtager rollen som legeinstruktør, lærer at træde et skridt tilbage og give plads til sine venner i legene.

Leg er ofte en imitation af et minde eller en erfaring, dvs., at børnene i legen trækker på deres kulturelle ophav, deres besiddelse af kapitaler og deres habitus. Den kan have ophav i kulturelle normer og personlige erfaringer. Især

sproget har afgørende betydning, da det er sproget, der er kommunikations- og bindeleddet mellem mennesker. Det bruges blandt andet til at formidle interesser, forhandle eller befale. Hvis man ikke mestrer det talte sprog, har man sværere ved at overbevise og pålægge andre sine ideer. Og hvis man ikke forstår de spilleregler, legen er bygget op om, vil det kunne medføre udelukkelse fra legen og i sidste instans eksklusion fra fællesskabet. Dette har stor relevans for børns interaktion. For leg handler til dels om at udvikle noget sammen, men ikke alle behersker dette eller deler den samme erfaringsramme, hvorfor legen har skyggesider. Leg kan dermed fungere enten som en adgangsbillet eller en afvisning til børnefællesskabet. Det er vores ansvar at sikre, at alle børn har legefærdigheder, der tillader dem at indgå i de fællesskaber, leg giver adgang til samt de mange fordele og udviklende kvaliteter, som leg besidder.

UDVIKLING AF LEG I LEG

På Martha Hjemmet er vi pædagoger bevidste om, at vi spiller en vigtig rolle i forhold til at hjælpe børnene i udviklingen af deres fantasi og legekompetencer. Dette gør vi ved at inspirere og tilføre legende nye elementer. Det kan ske ved at stille forskelligt legetøj og redskaber til rådighed for børnene. Vi tilbyder her legetøj, der giver børnene, nuancerede muligheder for at udvikle og udfolde

deres leg. Vi vil her på Martha Hjemmet åbne for børnenes udfoldelsesmuligheder ved at tilbyde dem så differentieret et udvalg af legetøj og bøger som muligt.

Det er en af pædagogens opgaver at udfordre og udvikle børnenes selvinitierede leg, men det skal, i så videst omfang som muligt, være på børnenes præmisser. Ansporet af barnets egne interesser arbejder vi med at stimulere og udvikle barnets sprog og fantasi. Dette for at understøtte et mere nuanceret legegrundlag og give alle børn mulighed for at udvikle deres legekompetencer.

Vi ønsker et læringsmiljø, hvor vi med en legende og fantasifuld tilgang til mødet med det enkelte barn være med til at berige de enkelte børn og fællesskabet. Med en legende tilgang kan pædagogen i fællesskab med børnene skabe gode fantasifulde lege- og læringsmiljøer.

Vi som pædagogisk personale på Martha Hjemmet arbejder med at gå enten foran, ved siden af og bag ved barnet. Tanken er her, at hvor et barn kan have svært ved at lege, komme ind i en leg mv. så kan vi voksne gå ind og tage en styrende rolle (ved at gå foran). Vi skaber et legeunivers eller tager en rolle i en eksisterende leg. I takt med at barnet opbygger kompetencer kan vi langsomt træde til-

bage og lade barnet styre legen mere og mere, for til sidst at gå bagved.

Det er altid en balancegang for os voksne at finde ud af hvilken rolle, vi skal påtage os. Vi kan på den ene side styrke barnets muligheder for at deltage i leg ved at gå foran. På den anden side benytter vi os også af vores definitionsmagt, og det kan være uhensigtsmæssigt for barnets udvikling i legen, at vi overtager styringen. Denne balance kræver både en vedvarende refleksion hos den enkelte pædagog, samtidig med den også kræver en kollegial refleksion og samtale, om hvordan de enkelte børn støttes i leg.

KONFLIKTER

I konflikter mellem børn spiller pædagogen på Martha Hjemmet en rolle ved at være mægler, snarere end en dommer. Mægleren skal skabe et rum for at de involverede børn kan få lov til verbalt eller nonverbalt at udtrykke deres oplevelse af konflikten. Dette kan gøres ved på skift at lade de enkelte børn komme til orde og fortælle om deres oplevelser. De skal alle høres og lyttes til.

I anerkendelsen af børnenes oplevelser lærer pædagogen børnene at forstå deres egne og andres behov og følelser. Dette kan understøtte, at børnene vil blive dialog søgende

i konflikter. Herefter kan pædagogen med inddragelse af børnenes oplevelser finde en løsning eller et kompromis på konflikten.

VENSKABER

På Martha Hjemmet er det vigtigt for os, at vi voksne understøtter spirende venskaber. Vi understøtter dette arbejde ved at skabe stimulerende legemiljøer for børn, der potentielt kunne skabe gode og trygge venskaber sammen.

Indimellem afprøver vi nye konstellationer ved at lave legegrupper med børnene. Vi placerer børn i et rum med en voksens støtte og starter lege. Her kan børn i nye konstellationer få tid og plads til at lege. Det er vigtigt, at børnene får en bred vifte af venskaber. Det er vigtigt i barnets udvikling at møde forskellige børn og udvikle sig gennem forskellige relationer. Her kan nye sider af de enkelte børn komme frem.

Legepladsen er samlingssted for alle stuerne i huset og her er der mulighed for social kontakt og venskabsdannelse på tværs af stuerne. Man kan til enhver tid lave legeaftale med andre børn og invitere dem ned eller op på ens stue.

Vi har desuden aktivt tilvalgt løbende at have mindre ture ud af huset eller aktiviteter på tværs af stuerne bl.a. for netop at give børnene mulighed for at møde nye potentielle legekammerater.

FYSISKE RAMMER

De æstetiske rammer i Martha Hjemmet indbyder til at børnene kan lege og udfolde og udvikle deres fantasi. Der er legetøj tilgængeligt for børnene til at udfolde en mangfoldighed af lege. Det udløser en større tilgængelighed for leg, når legetøjet er organiseret og dermed nemt at tage i brug for det enkelte barn og børnegrupper.

Der er både legetøj, der indbyder til specifikke lege (f.eks. dyr og biler).

Men der er også legetøj og redskaber tilgængelige til at børnene med deres fantasi kan forvandle de enkelte redskaber til det, de ønsker i legen (sand, skovle, spande, dukker mv.). Vi har indrettet tydelige legeområder på stuerne, vi har f.eks. lejlighed, køkkenleg, konstruktionszone, læsehjørne m.v., som udløser en tilgængelighed og et overskueligt læringsmiljø for børnene. Det hjælper os også til at observere, hvordan børnene bruger legeområderne og forbedrer dem.

PSYKISKE RAMMER

På Martha Hjemmet er det fundamentalt at fremme barnets livskvalitet. Det betyder, at vi i dagligdagen er optaget af at skabe livsglæde og livsmod og en følelse af mening for barnet. Det er vores rolle at sikre, at barnet oplever disse tilstande og udviklingsmuligheder. Intervention, opmærksomhed på barnet og indføling med det enkelte barn, er med til at danne rammen for en grundstemning af glæde i Martha Hjemmet. Når man er børnehavebarn i huset, er det vigtigt for os, at der tages udgangspunkt i det enkelte barns forudsætninger og behov for støtte, trøst og tryghed. Pædagogen finder frem til disse behov i et samspil med barnet. Vi tror på, at hvis barnet føler sig bemærket, oplever nærhed og fællesskab har vi de bedste forudsætninger for at fremme personlig udfoldelse og udvikling gennem leg.

Det betyder også, at vi prioriterer højt det man kan kalde relationel tilgængelighed fra vores side i vores læringsmiljø. De voksne har altid børnene i centrum og er optaget af at alle børn hele tiden kan nå en voksen – det være sig ude som inde, til trøst, råd, værdsættelse, eller hvilken som helst anden interaktion der måtte være brug for.

På Martha Hjemmet har vi organiseret vores hverdag

således, at vi arbejder med alsidige aktivitetsmuligheder i små grupper. Det skaber de bedste vilkår for ro og fordybelse.

Vores arbejde skaber rammen for gode udfoldelsesmuligheder og oplevelser. Igennem leg og legende aktiviteter kan man opleve følelsen af at opdage noget nyt og føle sig kreativ.

Vi er meget opmærksomme på, hvordan vores tilstedeværelse og engagement påvirker børnenes leg. Vi interagerer med børnene gennem leg, retter en fælles opmærksomhed og skaber en gensidig kommunikation.

Vi er som pædagoger med til at skabe den atmosfære og stemning, der hersker på stuen. Er vi stressede smitter det børnene og når vi har overskud og ro ligeledes. Vi er som pædagoger opmærksomme på, hvilken scene vi dermed er med til at skabe.

Vi stræber efter at skabe et læringsmiljø, hvor der er plads til stille lege, grin, fjol og lege med mere fysisk udfoldelse. Men det er også vigtigt for os, at vi skaber nogle psykiske rammer, hvor børnene har tid til at mærke sig selv, hvis legen bliver for vild eller konflikterne er under

optrapning. Vi er her med til at guide børnene og deres lege, så der kommer en god og inkluderende stemning.

Sprogbruget er med til at skabe stemningen på stuen. Vi voksne er særdeles bevidste om, hvordan vi taler til børnene, men også til kollegaer og forældre. Vi skal hjælpe børnene med at fremme et sprog, der helt grundlæggende åbner og imødekommer mere end det lukker.

I konflikter guider og hjælper vi børnene med alternativer til uhensigtsmæssige verbale udtryk.

Alsidig personlig udvikling

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvikelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.

PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET ALSIDIG PERSONLIG UDVIKLING

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.*

Alsidig personlig udvikling handler om, at vi pædagoger er bevidste om at udvikle selvværd, empati, nysgerrighed og demokratisk sans hos børnene. På Martha Hjemmet

skal alle børn kunne udvikle en sund og stærk identitet i et mangfoldigt og stimulerende miljø, hvor køn og baggrund ikke er det, der primært definerer. Dette gør vi ved at sørge for at barnet føler sig set og hørt der, hvor det befinder sig – psykisk, fysisk og socialt. Vores opgave er at skabe et læringsmiljø, hvor barnet har mulighed for at træffe individuelle valg baseret på deres lyst og færdigheder, samtidigt med, at barnet indgår i et fællesskab. For at barnet kan udvikle sig, er det essentielt, at barnet befinder sig i et trygt og positivt læringsmiljø. I den daglige kontakt foregår det på den måde, at vi giver børnene plads til at ytre sig, og gør det klart for børnene, at der findes ikke følelser, som er forkerte. Børnenes meninger og følelser er set og hørt/anerkendt.

Læringsmiljøet på Martha Hjemmet er præget af, at vi præsenterer børnene for nye og anderledes ting via forskellige aktiviteter, hvor børnene både har mulighed for indlevelse samt vækkelse af deres nysgerrighed. Det er vigtigt for os at udfordre børnene i passende grad.

Vores pædagogiske læringsmiljø på Martha Hjemmet er rundet af en normkritisk pædagogik, der giver plads til at børnene kan udvikle sig alsidigt og mulighed for frit at danne en kønsidentitet. Dette betyder, at vi som personale er bevidste om den indflydelse vi har på børnene i

forhold til at være rollemodeller. Det er ikke den respektive pædagogs køn, som skal afspejle hvad pædagogen kan, men derimod kompetencer uagtet kønnet og baggrunden som gør sig gældende. Derfor viser vi børnene, at man kan udføre alle arbejdsopgaver og aktiviteter. Vi skal være engageret og velovervejet i samtaler og aktiviteter med børn, hvor vi har mulighed for at inkludere kønsreflekteret dialog. Vi er synlige omkring, at voksne og børn dækker en masse forskellige kompetencer uanset køn. Dette gør vi blandt andet ved at italesætte, at kønnet ikke har indflydelse på, hvad man kan lege, lave og blive til, men at vi alle kan folde vores potentiale ud uanset køn. Det fysiske læringsmiljø bærer på Martha Hjemmet præg af, at vi som personale er opmærksomme på at tilbyde børnene bøger (Bøger som nuancerer og/eller bryder med gængse stereotype kønsopfattelser og kategorier), legetøj og andre materialer, som skaber nuancerede identifikationsmuligheder. Via dialog med børnene i hverdagen f.eks. til samlinger, taler vi med børnene om forskellighed.

Et eksempel på at arbejde med dette kan være i vores dialoger med børnene, men kan også opleves til samlinger, hvor hele fællesskabet lytter. Her fører vi åbne samtaler om kulturforskelle, køn og mangfoldighed. Vi giver plads til at være nysgerrig, ligesom vi giver plads til positive erfaringer med, at alle er forskellige. Desuden er vi op-

mærksomme på, at alle børn får sagt og vist de andre noget, som er vigtigt for det enkelte barn. Vi opfordrer og giver børnene plads til at kunne stå frem og fortælle efter en weekend eller en bestemt oplevelse, som barnet har oplevet og har lyst til at fortælle det til andre i vores daglige samlinger. Det er den voksnes ansvar at støtte denne proces for de børn, som måske ikke er så synlige i fællesskabet, som er generte eller uden for fællesskabet.

Alle børn uanset køn og alder skal opleve, at deres følelser er berettiget. Vi er opmærksomme på vores sprogbrug i forhold til dette, og inviterer ofte børnene til en dialog omkring det at kunne udtrykke sine følelser på en hensigtsmæssig, samt verbal måde. Når vi sprogligt får sat ord på vores følelser, bliver det lettere for børnene selv og for andre at forstå vedkommende og tage hensyn til en eventuel problemstilling. På Martha Hjemmet er vi opmærksomme på at skabe et læringsmiljø, hvor barnet får mulighed for at lære sine egne og andres grænser at kende.

Som voksen tager vi desuden selv ansvar for at sætte en inviterende og behagelig sprogtone. Vi ved (Jævnfør Susan Hart /Spejlnuron teorien) at børnene er prisgivet og spejler sig i de signaler, som vi voksne udsender. I vores mimik, i vores sprogtone og grundlæggende attitude over-

for børnene men bestemt også overfor hinanden. Vi er desuden bevidste om, at vi er stemningsættende, hvilket er af afgørende betydning for børnenes læringsmiljø og trivsel.

Vi skaber et læringsmiljø, hvor legen er et centralt fokuspunkt. Dette betyder, at de fysiske rammer skal kunne rumme og invitere til forskellige typer af leg, både de stille og de vilde lege. Som pædagoger er vi ofte med i legen. Vi kan vælge at gå foran, ved siden af eller bag ved legen, afhængigt af hvad vi ønsker at opnå med situationen. Vi kan som pædagoger stimulere børnenes fantasi og verden ved at forstyrre deres leg ved f.eks. at tilføje nye fysiske elementer som kan udvide legen, men det kan også være at forstyrre børnenes leg i den forstand, at vi kan udvikle barnets normalitetsbegreb og udfordre stereotyper i f.eks. familieleg kan pædagogen opfordre og udfordre rollerne. Udfordre børnene på at det f.eks. ikke kun er babyen, som græder, men også at faderen, storebroren og moren kan have forskellige følelser ligesom dem selv. Vi skal være opmærksomme på, hvor barnet er og udvikle derfra barnets nærmeste udviklings zone (Vygotsky). Dette kan f.eks. være i forhold til barnets legekompetencer. Har barnet f.eks. svært ved at afkode kommunikation eller en drejning i legen, skal barnet have hjælp til dette. Vi er helt grundlæggende optaget af at sikre et læringsmiljø,

hvor alle børn støttes i at udvikle deltagelseskompetence. Dette bliver meget synligt og aktuelt omkring legesituationer, men er en fundamental kompetence at have med sig videre i alle sociale sammenhænge.

På Martha Hjemmet arbejder vi i små grupper, dette er med til at skabe et trygt og roligt rum, hvor der er tid til at udvikle og til at turde. Vi skaber hermed et læringsmiljø som understøtter tilknytningen mellem børn og pædagogisk personale, og et miljø som er præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed. Pædagogens rolle består i, at skabe et såvel trygt som inspirerende læringsmiljø. Dette er grundlaget for, at barnet kan udfolde sig på forskellige måder, samt udfordre barnets potentialer og grænser i et sikkert og trygt miljø. Vi prioriterer at arbejde i små grupper, når vi laver aktiviteter, går på tur, spiser, og i vores øvrige rutiner. Dette giver børnene en oplevelse af at få muligheden for at blive set, hørt og anerkendt og anerkende andre i et mindre fællesskab og individuelt. Vi er opmærksomme på at få set børnene i øjnene, og opleve hvor det enkelte barn er både fysisk, psykisk og socialt.

Mange børn er allerede i en tidlig alder bevidste om, at der forventes noget bestemt af dem på baggrund af deres køn. Forskning viser at vi som pædagoger kan påvirke børns opfattelser af kønsroller og på Martha Hjemmet er vi der-

for opmærksomme på, hvordan vi omtaler vores rum og legezoner. Vi har taget et aktivt valg om f.eks. ikke at bruge ordene 'dukkekrog' og 'bilrum', men omtaler i stedet de fysiske rum som 'køkkenet', 'gul stue' og 'lillestuen', altså ord som ikke lægger op til at appellere til traditionelle kønsstereotyper og -roller. Vi understøtter med vores legetøj og fysiske rum en ramme, der muliggør, at barnet udvikler sine egne interesser og er fleksible i forhold til deres opfattelse af, hvad der er typiske pige- og drengeting.

I forhold til at børnene får udviklet deres selvværd og gå på mod, er vi opmærksomme på, at forholde os til børnenes perspektiv i forhold til at blive selvhjulpne. Dette gør vi ved at sørge for, at der er de fysiske rammer, der skal være for, at børnene f.eks. selv har mulighed for at kunne nå alle deres ting. At børnene selv kan, giver dem en følelse af, at kunne selv, og at opnå selvværd, færdigheder og udvikling. Barnet skal have en oplevelse af, at stuen ikke fungerer uden dem. Vi opmuntrer børnene til at hjælpe til med praktiske gøremål. Dette kan være at tage tøj på og af, dække bord og rydde op. Vi skal sørge for at vores materialer overvejende er i børnehøjde, tilgængelige og lige til, så barnet selv kan nå det uden en voksens hjælp, i og med at dette kan bidrage til at barnet får lov til at mærke efter, hvad de personligt har lyst til. Ydermere sørger vi for at barnet selv har mulighed for at opsøge informatio-

ner, der er aktuelle for barnet. F.eks. hvor de skal sidde til frokost, hvem der er kommet i dag osv., skal være synligt for barnet.

Også på vores legeplads er vi opmærksomme på at skabe et læringsmiljø, der understøtter, at barnet udvikler en positiv identitet. Dette kommer til udtryk ved, at barnet tør udfolde sig selv, får udvidet deres erfaringer, opbygger et selvværd og livsduelighed. Vores legeplads skal være alsidig og favne barnets nysgerrighed. Vi tilbyder både vilde og stille aktiviteter og giver børnene lige muligheder uanset deres køn.

På Martha Hjemmet ønsker vi at øge barnets kendskab til andre, sig selv og andre måder at være/leve på. Vi skal have fokus på barnets personlige baggrund og integrere denne i den pædagogiske praksis, da det at kende sine medmennesker er med til at skabe empati og at kunne give plads til andre børn. Der skal være plads til børns forskellige måder at udtrykke og engagere sig på, og dette skal være tydeligt i læringsmiljøet. Vi opfodrer barnets familie til sammen at lave et "familiehus". Dette hænger på barnets stue og skaber en genkendelse fra hjemmet. Ud fra familiehusene kan børnene fortælle og andre kan spørge ind. Vi taler om hvem der bor hvor og hvordan der er hjemme hos dem.

På Martha Hjemmet er vi optagede af at give børnene medbestemmelse. Dette gør vi, da vi ønsker at skabe kritiske og demokratiske mennesker, der er bevidste om egne og andres holdninger. Børnene skal opleve, at de bliver taget alvorligt. Dette kan blandt andet gøres ved, at vi som voksne fysisk placerer os lige med børnene. Vi sidder derfor på gulvet og ikke højere oppe end dem.

Vi forholder os til medbestemmelse i forhold til flere faktorer. Dette giver sig blandt andet til udtryk i, at vi involverer børnene i, hvordan vores rutiner skal være, hvilke temaer vi skal arbejde med på stuerne, samt tager børnenes initiativer alvorligt – hvis de ønsker ændringer. Børnene er med til at evaluere på f.eks. samlinger, ture og aktiviteter, hvilket giver dem indflydelse på hvordan senere forløb skal og kan udarbejdes. På Martha Hjemmet holder vi børnemøder. Dette er møder i mindre grupper, hvor stemningen skal være rar og tryk. Børnene skal spørges, have lov til at ytre deres meninger, opleve hvordan der bliver lavet kompromiser osv. Børnene tages alvorligt, og der skal handles på det de siger, så de får en oplevelse af at have medbestemmelse.

Social udvikling

Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET SOCIAL UDVIKLING

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.*

RELATIONERNES BETYDNING

Relationer er helt centrale i et godt børneliv. I relationer oplever børnene samhørighed og at have betydning for andre. Børns empati udvikles i relation til og med andre mennesker. Her lærer barnet behovet for at udtrykke sig og behovet for at tage hensyn til andre. Barnet lærer om hinandens forskellighed og nuancer i forhold til, hvordan

man agerer over for hinanden som selvstændige og forskellige individer.

Relationer er både svære, fordi barnet skal lære en masse om sig selv, andre og sig selv i forhold til de andre. Relationer skaber dog også samtidig glæde, begejstring, hygge og tryghed. Dette er helt essentielt for barnets trivsel og udvikling.

Dette handler om barnets identitetsdannelse. Barnets identitet udvikles i relation til andre. Herunder pædagoger, forældre, familie og venner. I disse sociale relationer oplever børnene, hvem de er i verden. Derfor er det helt afgørende for et barns udvikling af de oplever en hverdag, med mulighed for at skabe gode og trygge relationer til de voksne. Det er omdrejningspunktet for os på Martha Hjemmet at vores læringsmiljø netop understøtter muligheden for at skabe gode og trygge relationer med hinanden. Vi er optaget af at se og forstå trygge og gode relationer som nogen, der vitaliserer og udvikler. Vi som voksne på Martha Hjemmet har ansvar for at skabe rammerne for at dette også bliver tilfældet.

Vi prioriterer det vi kalder relationel tilgængelighed på Martha Hjemmet. Med det mener vi, at børn hos os

skal opleve, at de har en voksen af gå til, når tingene er svært.

Men ikke kun når noget er svært. Vi voksne er tilgængelige for børnene, når de søger et øjeblik eller en stund af råd, hjælp, værdsættelse eller anden kontakt i løbet af dagen. Det handler om at hele tiden være opmærksomme på børnegruppen, såvel ude som inde. Er der nogen som lige kalder på kontakt eller synes at have brug for det?

Det er desuden vigtigt, at børnene oplever sig set og mødt af de andre børn i fællesskabet.

Det kan vi voksne bl.a. understøtte ved at sikre, at alle er synlige for fællesskabet. Nogle gange er der børn, som skal have lidt hjælp fra den voksne til at træde frem – verbalt eller fysisk for de andre således, at de reelt bliver tilgængelige for de andre. Dette vil også understøtte muligheden for, at alle børn får stærke bånd til de andre børn på stuen og oplever, at de har stærke og positive venskaber. Gode venskaber er vigtige for børns trivsel og udvikling.

På Martha Hjemmet er læringsmiljøet omkring social udvikling en essentiel del af hverdagen. Hvis barnet føler

sig bemærket og oplever nærhed og fællesskab, har vi skabt forudsætningerne til at styrke barnets selvværd og fremme dets personlige udfoldelse og udvikling. Vi har som mennesker et naturligt behov for samhørighed, hvorfor fællesskabet spiller en uvurderlig betydning i forhold til børns udvikling af selvfølelse i netop samspillet med andre. Det er derved vores voksnes opgave at have det enkelte barns behov for øje i fællesskabet og være bevidst om vigtigheden af at føle sig værdsat i gruppen. Det gør vi bl.a. ved at afholde fast morgensamling på stuerne, fordi det som læringsmiljø danner ramme for fællesskabsdannelse. Herunder synlighed for hinanden, fornemmelse for gruppen og mulighed for spejling.

Det er et læringsrum, hvor vi sammen har fokus på et interessant indhold, som kan bidrage til børnenes læring og sociale udvikling. Men også et forum hvor børnenes personlighed, fantasi og kreativitet kommer i spil.

Den fysiske placering ved siden af hinanden er et symbol på samvær og fællesskab. Samtidig er der daglige rutiner, såsom navneopråb, hvor hvert barn bliver bekræftet og vist opmærksomhed af fællesskabet.

Et andet fast ritual på stuerne er, at vi dagligt holder

stillestund efter vi har været på legepladsen. Det er et læringsmiljø med sigte på kropslig, emotionel og social udvikling. Under stillestund hører aktiviteter som visualiseringsrejser for børn, børneyoga, højtlesning, afslapning til musik. Vi arbejder også med børnemassage, hvor børnene lærer at slappe af i kroppen og falde til ro, både psykisk og fysisk i samspil med hinanden. Vi griner sammen. Det skaber tryghed at komme tæt på hinanden og empatien og relationerne styrkes, når vi skaber oplevelser og erfaringer sammen.

RELATIONER I DET STORE OG LILLE FÆLLESSKAB

På Martha Hjemmet er det vigtigt for os, at alle børn oplever, at de har en rolle og plads i både det nære og det store fællesskab. Det enkelte barn ses som et aktiv på Martha Hjemmet, der skal lyttes til og inddrages. Derfor skal barnet både indgå og tilpasse sig fællesskabet, men fællesskabet skal på den anden side og tilpasse sig det enkelte barn.

I vores læringsmiljø vægter vi, at børnene har en oplevelse af at høre til og føle sig trygge på Martha Hjemmet. Dette gælder også når de er på legepladsen blandt mange børn og voksne fra andre stuer. De skal have en oplevelse af at høre til og at de ved, at de voksne vil hjælpe dem og passer på dem. Dette starter hos os voksne ved at vi

tager ansvar for at udvise netop relationel tilgængelighed og vi søger børnene for at de dernæst vil kunne søge os. Ligeledes er det vigtigt at børnene føler sig trygge og har gode nære venner at gå til i det store fællesskab.

På Martha Hjemmet arbejder huset med fælles årlige begivenheder, der samler hele huset og potentielt kan være indgangsvinklen til nye venskaber. Dette giver en oplevelse af at høre til på Martha Hjemmet. Herunder har vi årligt cirkus, høstfest, storegruppe og Luciaoptog. Vi arbejder løbende med to store årlige temaer. Under temaugerne er vi sammen med både vuggestuen men også andre børnehavestuer på tværs. Her gives muligheden for at knytte an til børn og også voksne fra andre stuer samt de mindste fra vuggestue grupperne.

NORMKRITISK

I Martha Hjemmets normkritiske pædagogik er der plads til det enkelte barns udtryk. Vi hylder mangfoldighed, forstået således, at vi har et læringsmiljø, hvor forskellighed ses som en ressource. Det er vigtigt, at børnene møder hinanden med og gennem deres forskellighed. Dette styrker barnets demokratiske dannelse samt identitetsdannelse. Gennem vores arbejde med køn og diversitet, ved vi, at børn socialiseres ind i kønnede forventninger og det er et opgør, som vi arbejder med at nedbryde på

Martha Hjemmet ved at skabe sociale læringsmiljøer, der giver lige muligheder for alle børn. Vi arbejder ud fra et fagligt funderet kønsperspektiv, som har afsæt i barnets interesse, opmærksomhed og nysgerrighed – og ikke kønnede adfærdsforventninger. Vi ønsker et socialt miljø bestående af utallige identifikationsmuligheder og med plads til alle.

På Martha Hjemmet arbejder vi med en transparens pædagogik, dvs. at vi som personale er nysgerrige på hinandens pædagogiske intentioner og taler med hinanden om vores undren, så vi sammen kan skabe og udvikle den praksis, vi ønsker og som er hensigtsmæssig for børnegruppen. Via disse positivt undrende faglige dialoger sikrer vi bedst muligt børnene de bedste trivsels og udviklingsbetingelser. Vi sikrer et så nuanceret blik på børnene som muligt. Denne pædagogiske værdi ansporer vi også hos børnene. Forstået således, at vi opfordrer ligeledes dem til at være nysgerrige på hinanden, da det er en måde at forholde sig undersøgende til andre og ikke mindst til sig selv. Når vi går på opdagelse i hinanden, skabes der rum for dialog om ligheder og forskelligheder, som sigter mod større forståelse, respekt og også tolerance. Dette kan konkret komme til udtryk i læringsmiljøer, hvor vi sammen er skabende.

Det er vigtigt for os voksne på Martha Hjemmet, at vi understøtter dannelsen af de små fællesskaber ikke bliver styret eller dikteret af barnets køn. Det er vigtigt at skabe rum til at børnene kan indgå i fællesskaber på tværs af køn. Vi kan være med til at åbne børnenes verden ved at skabe nære relationer og små fællesskaber i Martha Hjemmet, hvor kønnet ikke er nogen afgørende faktor.

SMÅ GRUPPER – NÆRE RELATIONER

På Martha Hjemmet arbejder vi i hele huset med det pædagogiske princip om ”små grupper”.

Opdelingen af børn i mindre grupper giver en større ro og ikke mindst mulighed for nærhed og kontakt. Denne ro og kontakt skaber et større socialt og mentalt overskud hos det enkelte barn. Børnene bliver synlige for hinanden. Den voksne kan tydeligt se og høre om alle har adgang til fællesskabet eller skal have lidt støtte til deltagelse. Det gør, at barnet får bedre mulighed for at skabe relationer og lære at forstå sine kammerater. De små læringsmiljøer skaber mulighed for, at børnene kan knytte tætte og trygge relationer. I disse relationer dannes barnet i det sociale møde. Her kan barnet udvikle sin empati. I denne proces er pædagogens tilstedeværelse vigtig. Vi voksne er opmærksomme på børnenes følelser, behov og udtryk og hjælper børnene til på den

ene side at udtrykke deres følelser og på den anden side give plads til den anden og forstå dennes følelser og oplevelser.

De små grupper giver også pædagogen muligheder for at skabe gode relationer til de enkelte børn. Det giver os voksne bedre mulighed for at observere, tale med og hjælpe de enkelte børn. Dermed opnår vi en mere nuanceret viden og de enkelte børn. Ligesom at vi vægter at børnene bliver tilgængelige for hinanden, så er de små

grupper samtidigt unikke for at sikre, at vi som voksne også er tilgængelige for børnene.

PÆDAGOGISK TILRETTELAGTE LÆRINGSMILJØER

På Martha Hjemmet skaber vi rammer, hvor der er plads til alle børn. Pædagogen kan i voksenstyrede aktiviteter bruge sin styrende rolle til at bringe nogle børns oplevelser, stemme mv. i spil, som normalt kan forsvinde i sammenhænge, hvor pædagogen træder mere tilbage.

Dette har en positiv dobbeltside. Da det på den ene side kan bringe de børn, som kan forsvinde i mængden i spil, og samtidig kan det lære de børn, der normalt fylder mere, at de andre børn også skal ses og høres.

Dette arbejde kan foregå til måltider, samlinger og pædagogiske aktiviteter, som også giver dem en forståelse for demokratisk dannelse. Det kan samtidig bidrage positivt til barnets identitets dannelse. Vi rummer som mennesker mange forskellige facetter og pædagogen kan hjælpe med at bringe dem frem. Man er langt fra blot typificeringer og stereotype kategoriseringer såsom f.eks. 'den stille pige' eller 'den vilde dreng'. Det handler både om de andres blik på barnet, men også barnets oplevelse og forståelse af sig selv.

LEGEN SOM LÆRINGSMILJØ

Børnenes leg er et vigtigt læringsmiljø for udvikling af barnets sociale udvikling. I legen skal barnet gøre sig bevidst om deres egne og andres rolle i legen. Dette er med til at udvikle barnets empati. Dette er på samme tid en dannelsesproces for det enkelte barn i fællesskabet/relationerne. I legen får barnet muligheder for at skabe relationer. (Uddybning: se under leg)

Kommunikation og sprog

Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets familie, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale. Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt for os på Martha Hjemmet, at vi er bevidste om, at vi fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at vi guider børnene til at indgå i fællesskaber med andre børn.

PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET KOMMUNIKATION OG SPROG

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.*

På Martha hjemmet tilbyder vi en bred vifte af sproglige udviklingsmuligheder for barnet. Alle børn er sprogligt

forskellige, hvilket betyder, at barnets sproglige udvikling foregår i barnets eget tempo. Det er dog afgørende, at barnet oplever sproglige miljøer med andre børn og voksne, hvor det har mulighed for at lære af andre og udvikle egne sproglige kompetencer.

Vi ved fra Trine Kjær Krogh/forskningen i sprogudvikling, at samtale er et stærkt element i et positivt udviklende sprogligt læringsmiljø og derfor giver vi os god tid til at tale – og lytte. Vi vil her referere til Trine Kjær Krogh og Helle Bylanders sætning: Samtale er guld. De fleste samtaler opstår spontant, når barnet fx fortæller om en oplevelse, som de havde på vej til børnehaven. Vi prioriterer et læringsmiljø der giver plads til disse samtaler, hvor vi som pædagogisk personale lytter og responderer ved at vise oprigtig interesse og bidrager til samtale videre udvikling ved at spørge ind til emnet eller udvide barnets fortælling ved at drage flere nuancer i spil. Hvis barnet f.eks. fortæller om en fin edderkop fra vejen til børnehaven, kan den voksne fortælle om, at der faktisk findes nogle edderkopper der ikke laver spind som ”Lille Peter Edderkop jo gør det” – fordi de er rovedderkopper, så de jager i stedet... På den måde får vi sat mange flere begreber i spil, som så videre kan føre til flere spørgsmål fra barnet eller starte en associationsrække videre ind i emnet og medvirke til at sproget udvides. Det vil sammenfattende sige,

at et godt talemiljø er af afgørende betydning for børns sprogudvikling. På Martha Hjemmet ved vi, at mængden af de små samtaler har stor betydning. Det skal selvfølgelig have et kvalitativt indhold, men vi søger at imødekomme ideen om ”de 5 tur tagninger” – altså at en samtale skal være båret af udvekslinger som er mere end ja/nej svar.

På Martha Hjemmet er vi optaget af den megen sproglig læring, der findes i hverdagsituationer, fx når vi er i garderoben. Vi som pædagogisk personale er helt bevidste om hvordan sproget er med til at rammesætte stemningen og atmosfæren i børnegruppen. Hvis børnene bliver mødt med ro og overskud i stemmen fra den voksne, så bliver børnene også mere rolige. Dette er ret vigtigt, idet garderoben er en form for overgangsfase fra inde til ude (eller omvendt), som også indikerer noget nyt i forhold til den aktivitet, der lige har været i gang. Jo roligere og mere behagelige disse overgangsfaser kan blive, jo nemmere er det for det enkelte barn at finde til rette i den nye aktivitet (det værende inde eller ude) fra starten af. Samtidigt genererer det også overskud til netop samtale og til den udvidet opmærksomhed, det fordrer at være lyttende i en samtale.

Vi ser også tydeligt hvordan børnene efterligner vores måde at tale på. Hvis vi siger ”kom nu venner, nu skal vi ud

at lege” i en glad og smilende tone, så er det ofte den præcis samme tone vi efterfølgende hører fra børnene imellem. Der er her tale om en sproglig læring, ikke kun i forståelsen af et stort ordforråd, men i forhold til hvilke ord man skal bruge i hvilke sociale sammenhænge. På Martha Hjemmet har vi fokus på menneskers diversitet og mangfoldighed, i handlekompetence og køn; og gennem en respektfuld men også positivt undersøgende sproglig stimulering, understøtter vi også børnenes alsidige personlige og sociale udvikling i vores sproglige tilgang til børnene.

De forskellige børnehavegrupper består af 3-4 rum, med hver deres funktion. De er indrettet så det tydeligt fremgår, hvad man kan lege med hvor. Fx er legekøkkenet, som udover bord, stol, komfur med mere, også indeholder materialer, der inviterer til, at børnene får lyst til at lege at de enkeltvis laver mad, eller mere sociale lege som restaurant eller familielege. Nogle legekøkkener har kogebøger med farverige fotos som børnene kan kigge i og samtale om hvad der ser lækkert ud – og de kunne tænke sig at spise.

Stuerne er indrettet med legemiljøer eller med “rum i rummet” – også kaldet legezoner, dvs. at rummene er adskilt af et møbel eller en rumdeler eller et gulvtæppe som indikerer et legeområde. De forskellige “rum” er

indrettet med kasser med skilte på, så legetøjet er let at finde, overskuelige og opryddeligt. Indretningen med de små legemiljøer, giver en klar og overskuelig forståelse for legemuligheden, så det enkelte barn ikke bliver unødigt forstyrret i sit initiativ og mulighed for at bruge og udvikle sproget i den givet sammenhæng.

Alle stuerne er ligeledes indrettet med et hyggeligt boghjørne, hvor der er forskellig litteratur tilgængeligt. Børnene bliver herigennem introduceret for skriftsproget, symbolsprog og billedsprog. Her kan de sidde blødt på en madras eller i en sofa, alene eller sammen med en ven eller en voksen og kigge i en bog. Vi bruger ofte morgenerne til at læse med de første børn, det er en rolig ramme at blive afleveret til og dejligt at sidde tæt sammen med en voksen om en bog, et fælles tredje. Bøgerne giver også anledning til spørgsmål og undren eller fjollerier og sjov. Vores litteratur indbefatter rim, remser, ABC-bøger, eventyr og tematiske bøger fx om kroppen. Vi arbejder normkritisk og dette perspektiv præsenterer vi ved forskellige normkritiske børnebøger som bl.a. viser forskellige familieformer, alternative og mere moderne eventyr. Dette gør vi bl.a. for at tilbyde vores børn alsidige identifikationsmuligheder i den litteratur, som vi præsenterer for dem. Vi er opmærksomme på jævnligt at udskifte bøgerne, så de er attraktive og aktuelle, og vi går også på biblioteket og låner bøger.

På Martha Hjemmet prioriteres indkøb af bøger. Vi ønsker at anspore en glæde ved bøger hos børnene fra de er helt små.

På Martha Hjemmet har vi organiseret os, så vi arbejder i mindre grupper, hvilket giver mulighed for ro og fordybelse og meningsfulde samtaler.

Vi "griber ikke dagen" hver morgen, men forbereder os, sætter en pædagogisk ramme og sørger for materialer og rekvisitter er klar ved ugens begyndelse. Vi er opmærksomme på at tilbyde forskellige aktiviteter, der tilgodeser alle børn og lytter til de enkeltes interesser. Fx holder vi sommetider børnemøder, hvor vi spørger hvad de er glade for, kede af, kunne tænke sig mere af, osv. Vi bruger børnenes svar til at planlægge vores pædagogiske aktiviteter. Når vi udfører en aktivitet fx. en maleaktivitet, tænker vi sproget ind som et fagligt bagtæppe, så vi fortæller om metode og materialer og benævner farverne og spørger ind til barnets følelse her og nu. Er du fx tilfreds med dit billede? Hvad er du særligt tilfreds med – og hvorfor? Vi er opmærksomme på at følge børnene og give dem medbestemmelse, det kunne fx være i forhold til materialevalg eller farvesammensætning.

Vi har valgt kun at hænge få udvalgte billeder op på væg-

gene for at skabe ro for øjet og hjernen. Alfabetet hænger synligt, så børnene kan se og lære bogstaverne, derudover har vi også spil og lego med tal, bogstaver og geometriske figurer. På stuerne har vi dokumentationsfelter, hvor vi hænger børnenes produkter, fotos og dokumentation altid ledsaget af en tekst.

På Martha Hjemmet holder vi hver morgen en morgensamling med fokus på fællesskabet – vi skaber fælles opmærksomhed. Vi taler om, hvem der er kommet i børnehaven, hvem der er fraværende og hvorfor. Vi taler om årstid, måned og ugedag og tæller hvor mange vi er. Vi lytter (i det omfang det kan lade sig gøre) til hvad det enkelte barn har på hjerte. Vi bruger også samlingen til at præsentere børnene for nye temaer, dermed udvider barnet sin viden, ved at bygge videre på det allerede eksisterende vidensgrundlag, og det er med til at udvikle barnets ordforråd. Vi synger også børnesange, hvor vi bruger sproget melodisk og kropsligt, når vi laver fagter, det er samtidig med til at skabe en hyggelig atmosfære. Vi er aktivt deltagende og opfordrer alle børn til at deltage, fortælle og lytte. Vi ved fra den nyeste forskning i sproglige læringsmiljøer (jævnfør Trine Kjær Krogh & Brenda Taggart) at børn lærer bedst ved selv at være deltagende. Vi er bevidste om, at dette er minimalt ved samlingen (i hvert fald for alle børn) men vi har denne viden og det-

te perspektiv med os og forsøger at imødegå dette ved at sørge for at samlingen bliver så meningsfuld for den enkelte som muligt og at involvere så mange som muligt – og i hvert fald sikre, at deltagelse går på skift i løbet af ugens samlinger.

Sproget har også stor betydning for barnets muligheder for at deltage i børnefællesskabet, men er også en forudsætning for deltagelse i skolelivet, demokratiske processer og i samfundet. Vi støtter op om børneinitierede lege og hjælper de socialt eller sprogligt svage ind i legen. Dette gør vi ved at gå enten foran, ved siden af eller bagved. Når vi går foran, kan vi benytte os af legemanuskripter, sætte rammerne, lave rollefordelingen og tage aktivt del i legen. Når vi går ved siden af, går vi ind og ud af legen, støtter barnet til fx at spørge om de må være med, til at komme med initiativ, løse konflikter eller blive i legen.

Når det pædagogiske personale er en positiv rollemodel i egen fremtoning, omgangstone og respektfuld kommunikation vil det have en efterlignelsesværdig effekt hos barnet, og dermed i fællesskabet. Vi er opmærksomme på vores kropssprog, toneleje, blikretning og det børnene lærer om og fra os derigennem. Vi ved, at børn har brug for tætte relationer for at udvikle sig og derfor er vi tilgængelige og generøse med knus og kram.

I det sproglige læringsmiljø på Martha Hjemmet er dialogen helt central. Vi vægter den med hinanden som kollegaer, vi prioriterer den løbende med forældrene og vi skaber hele tiden rammerne for at den kan udvikles sammen med børnene. Det er vores ansvar, at vi understøtter, at børnene udvikler deres egen stemme. At de vokser op og oplever at have en stemme og at den er værd at lytte til.

Vi er desuden optaget af hele tiden at vi voksne sætter ord på handlinger og aktiviteter. Det er afgørende for børnenes mulighed for udvidelse af ordforråd. Det inspirerer og som pædagogisk personale bruger vi altså aktivt det ”at tænke højt”. Vi svarer også gerne børnene med: ”det ved jeg ikke – hvad tror du?” da vi er optaget af at skabe et læringsmiljø, der er procesorienteret og fokuseret på resonans mere end paratviden. Vi vil gerne appellere til refleksion og yderligere samtale.

Krop, sanser og bevægelse

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel. Børnene skal inviteres til at få mange forskellige kropslige erfaringer i et læringsmiljø, hvor bevægelsesglæde, kreativitet og leg er nøglebegreber, og hvor det pædagogiske personale motiverer børnene til at bevæge sig ved at vise glæde ved bevægelse og kropslig udfoldelse.

PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET KROP, SANSER OG BEVÆGELSE

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.*

Vores pædagogiske læringsmiljø på Martha Hjemmet er præget af såvel indendørs som udendørs muligheder for

at få stimulerende kropslige erfaringer samt sansemættende oplevelser. Vi værdsætter vores relativt store legeplads, der har såvel boldbur med rig plads til boldspil og diverse sang og/eller lege, der involverer kropslig udfoldelse samt koordinering af mentale funktioner, der kobler opgave på bevægelse.

Legepladsen giver indlysende gode muligheder for mooncar og cykel kørsel. Derudover er den indrettet, så der er plads til børneinitieret leg, der udfordrer bevægelsesaperatet i og med, at der er små bakker man kan kravle på, gå eller løbe op af og ligeså balancere sin krop ned af igen. Der er installeret et fantastisk klatrehus, der indbyder til klatring, balance, kræftanstrengelse og samarbejde (nogle har brug for en håndsrækning til at komme op). Man kan desuden bevæge sig via tove, der er spændt ud i klatrestativet og der er metalringe, der inviterer til armgang. Her er eminent mulighed for at børnene af sig selv nærmer sig eller overskrider zonen for nærmeste udvikling (jævnfør Vygotskij)

Der er lagt store rør flere steder på legepladsen, der tydeligt inviterer børnene til at kravle igennem, hænge på, sidde på eller balancere på.

I forhold til den vestibulære sans, der er afgørende i for-

hold til udvikling af balanceevnen og koordinering, så har vi to sæt gyngestativer. Det ene med en rede af net, der indbyder til fællesskabs gyngning samt at ligge ned, mens man gynger.

Vi har sandkasser, hvor der også er placeret træ legehuse. Dem har vi 3 af, og de befinder sig alle midt i store sandkasser. Der er vinduer i husene og det ene er indrettet som en butik med et åbent vindue midt for. Vi oplever, at børnene finder stor glæde i selvinitierede lege i og omkring husene, hvor de ofte hænger på vindueskanten og samtaler med dem udenfor/indenfor. Og mærker deres krop i et lille mørkt rum kontra uderummet med alt, hvad vejret byder ind med. Lys, regn, kulde, varme fra solen.

I sandkassen kan der leges med sandet og rundt om sandkasserne er der sat et hegn af små træstolper i varierende størrelser. Disse indbyder til balancegang, der i den grad udfordrer de fleste børns motorik og balanceevne. Vi oplever en enorm glæde hos børnene ved at gå balancegang på disse stolper rundt på legepladsen. Nogle gange med et andet barn eller en voksen i hånden.

Vi har rutchebane og mange små grønne oaser med masser af skygge, skabt af en målrettet indsats af beplantning af diverse buske og planter. Det er skabt i ønsket om

netop at give børnene mulighed for at lege i mere afgrænsede omgivelser – også i uderummet. At få oplevelsen af at mærke på sin krop at gå fra lys til skygge, fra varme til kølighed. At sanse bladene fra buskene danse skyggespil på jorden og på plankeværket via de skygger de kaster. At høre dem blafre i vinden.

Der er sat store plantekasser op, hvor de voksne sørger for – sammen med børnene, hvert år at plante fx agurker, krydderurter og blomster. Børnene er med til at passe dem. Her lærer de om, at planter skal have næring for at vokse, vand og sol. Det bliver formidlet fra den voksne, at der er en vis overførbarehed. Menneskers kroppe skal også have næring for at vokse og trives. Herunder bl.a. mad, væske og søvn/hvile.

Vi har plantet en masse rosenbuske/klatreroser. Det giver børnene mulighed for at sanse forskellige roser især via berøring og duften.

På legepladsen har vi placeret en drage udskåret i træ. Den kan man kravle på, gå og sidde på. Ligeledes inviterer dens ansigt til berøring og derved skabes sansemæssig kontakt til materialet.

På vores legeplads har vi forskellige større eller mindre

træer. Vi har særligt et træ, som vi har valgt som et legalt klatretræ. Det giver børnene en helt unik mulighed for at få erfaring med deres kropslige kunnen og at udvide deres evne til at navigere kroppen efter passende udfordringer, som der opstår når en gren man vil træde på er længere nede end man først havde perciperet. Her kan børnene udforske og eksperimentere med at bruge deres krop.

I forhold til legematerialer udover de naturgivne, så sikrer vi voksne adgang til ikke blot de mere grovmotoriske legeredskaber såsom cykel, mooncar, gyng, forhindringsbane, hulhop ringe men også kridt, sandlegeredskaber og lign. Vi har desuden en hylde i et af skurene, hvorpå der står en kasse med en lege "faldskærm", små og store bolde og andre ting, som vi kan bruge til sanselege.

Kridtet anvendes bl.a. til at tegne kroppen, hvilket følges op af samtale om kroppen. I uderummet er de pædagogiske voksne hele tiden opmærksomme. Det betyder at også ved børne initierede lege observerer den voksne børnenes leg, dog uden at det opleves eller tenderer overvågning. Men den voksne er i nærheden, parat og tilgængelig for bl.a. at kunne udfordre en leg, der går i stå, tilbyde nye kropslige eller sansestimulerende muligheder/rammer, intervenere hvis det er påkrævet og i det hele

taget have blik for børnenes niveau af kropslighed, fornemmelse for egen og andres kropslige kunnen og hvorvidt nogen måtte have brug for støtte til sansemotorisk udvikling.

De pædagogiske voksne er aldrig bare "gårdvagter". De voksne indbyder selv til kropslig udfoldelse. Ved synligt at være aktive, køre mooncar, spille bold, gå balance eller hvad det kan være. Den voksne er optaget af at være rollemodel for børnene ved netop selv at bevæge sig og være kropslig udadvendt.

De pædagogiske voksne arrangerer og organiserer kropslige aktiviteter udenfor og har blik for at udelivet og legepladsmiljøet skal indbyde til bevægelse. Det foregår om formiddagen og om eftermiddagen.

De voksne inviterer med godt humør og positiv energi til bevægelseslege, da de voksne er ansvarlige for at være stemningssættende, hvilket vil præge selve udfoldelsen af aktiviteten og igen børnenes udbytte af bevægelseslegen og på sigt deres mulighed for glæde ved kropslig udfoldelse.

Uderummet er ligeledes at tage på ture til andre og mere ukendte legepladser såsom naturlegepladser og trafik legepladsen, hvor børnene kan udforske sig selv og sin

kropslige formåen på ny og introduceres til nye bevægelses lege/udfordringer.

Vi tager også på ture til skov og strand og byens forskellige natur centre. Her lærer børnene via tilrettelagte bevægelses/motorik aktiviteter at begå sig kropsligt i naturen og hvordan naturen føles og i det hele taget sanses.

Vi har adgang til skolehave område fra hvert forår til sensommer. Her får børnene igen mulighed for at udforske og sanse dem selv i naturen og deltage i processen ”fra jord til bord”. De graver i jord, mærker det på kroppen og dufter og sanser hele haven med deres krop. Ligeledes smager de på havens frugter og grøntsager. Når det har regnet er der mudret derude, vi værdsætter det som en sansemæssig oplevelse, der stimulerer børnenes erfaringsdannelse med naturen som sanse berigende verden.

Vi på Martha Hjemmet er optaget af at tænke kroppen ind som en naturlig del af et læringsforløb og at motivere alle børn til at deltage.

Vi sikrer, at alle børn bliver tilbudt deltagelse i alle slags bevægelses aktiviteter og lege. Vi distingverer ikke mellem stereotypet pige og/eller drenge aktiviteter. Vi er optaget af at støtte barnet i at udfolde sit potentiale uanset køn. Det

betyder også, at vi som voksne rollemodeller viser børnene, at vi alle kan deltage eller igangsætte bevægelses aktiviteter og lege. Alle spiller fodbold, alle leger i sandkasse, alle bruger hulhopringe osv.

I forhold til stimulering af sanserne, så er vi som pædagogiske voksne optaget af at tildele alle 4 sanser opmærksomhed (lugte, smage, høre og se) samt opmærksomhed til de tre motoriske grundsanser (taktile, vestibulære og muskulære). Vi sørger for at organisere aktiviteter og temaer, der udforsker sansernes verden og muligheder. Det være sig ude som inde.

Vi har indkøbt materialer, der understøtter et fokus i arbejdet på: Krop, sanser og bevægelse.

Vi har bøger om kroppen f.eks. ”Alt om din krop” af Pauline Oud. Den er for børn fra 4 år og opefter. Vi er opmærksomme på at afstemme vores litteratur om kroppen til børnenes alder og udviklingsniveau.

Alle stuer har ”Min egen kuffert om kroppen” af Sanni Maria Korgaard og Tove Krebs Lange. Det er en kuffert fyldt med 30 flotte kort om kroppen, hvor der introduceres enkel viden om kroppen i børnehøjde – for børnehavens alder børn. Den er dels anvendelig som puslespil men

især også som afsæt for samtaler om kroppen og dens funktioner.

Vi har en plastik torso med hoved, hvor kroppens forskellige dele kan tages fra og kroppen kan ses indefra. Den anvendes til samlinger eller som en del af et tema om kroppen, hvor den voksne kan tale videre ud fra den illustrerende krop.

Vi har meterlangt hvidt papir på ruller, som vi lægger på gulvet og så lægger børnene sig på det og så tegner børnene hinandens kroppers omrids.

Som en mere finmotorisk aktivitet bruger vi en del tid på at tegne, også tegne kroppen og ansigter. Vi tager på Statens museum for kunst eller på Glyptoteket og ser antikke og nyere statuer af menneske kroppe. Vi taler om det vi ser og vi prøver at tegne dem.

På Martha Hjemmet er vi meget optaget af måltidet. Både den ernæringsmæssige side af et måltid men ligeledes den mere psykologiske og pædagogiske måde, som vi er sammen omkring et måltid. Vi tilbyder børnene hver eneste dag et sundt og varieret måltid, der ser indbydende ud og dufter godt. Vi introducerer børnene til krydderiernes sansemæssige kraft. Vi udforsker variationer af smage

sammen med børnene. Vi taler om det under måltider. Vi sikrer som pædagogiske voksne her i huset, at stemningen omkring et måltid først og fremmest er rar, behagelig, tryk og hyggelig. Vi har mange værdier forbundet til måltidet på MH, men under temaet "Krop, sanser og bevægelse" har vi et fokus omkring måltidet på, at lære børnene om sundhed og om at passe på kroppen og herunder mådehold samt fællesskab. Vi rækker ud, vi hjælper hinanden og børnene lærer desuden selv at hælde og øse op. At afstemme deres bevægelser til den ønskede handling. F.eks. at tage en kande med vand og hælde op i sin kop. Vi lærer om sult, tørst og om at mærke mæthed. Vi understøtter børnenes læringsmuligheder for at blive fortrolige med at bruge og mærke deres krop i forbindelse med et måltid.

Vi arbejder normkritisk ift. at tilbyde børnene en forståelse af, at der er mange måder at leve som menneske på, at gøre sit køn og at danne familie. Vi taler om, at mennesker af alle køn kan leve sammen i en familie med kærlighed. En familie i dag indebærer ofte mere eller andet end kun en far/mandekrop og en mor/kvindekrop. Dette perspektiv præsenterer vi bl.a. for børnene ved forskellige normkritiske børnebøger. Ligeledes er vi optaget af at give børnene en forståelse af, at det at være i en biologisk set enten pige/kvinde krop eller drenge/mande krop har uanede mangfoldigheds udtryk. Vi udvider de stereotype

kategorier og forståelser af, hvad en såkaldt typisk dreng eller pige kan eller skal. Vi går foran som rollemodeller ved dels at vise børnene og deres familier, at der er mange nuancerede måder at gøre sit køn på. Vi udfordrer løbende dialogen med hinanden, med forældrene og i det tværfaglige miljø om stereotype opfattelser af adfærdsmulighederne eller rettere begrænsningerne for henholdsvis dreng/pige.

Vi bidrager på den måde til en oplevelse hos børn og forældre, hvor køn ikke bestemmer eller begrænser den enkeltes livsudfoldelse.

Herunder er vi særdeles opmærksomme på, hvordan vi bruger sproget og på den måde åbner eller lukker for barnets udfoldelsesmuligheder.

Indenfor er vi pædagogiske voksne opmærksomme på at organisere og tilbyde børnene aktiviteter med såvel grov- som finmotorisk indhold. Hele tiden med målet for øje at børnene skal opleve krops og bevægelsesglæde. Det er centralt, at glæden er tilstede. Dels lærer glade børn mere (Jævnfør Hans Henrik Knoop) og dels er det af afgørende betydning for børnenes psykiske og fysiske trivsel, at det som er forbundet til kroppen og bevægelsesapparatet er positivt stemt. Det bliver også afgørende for børnenes

evne til senere at kunne agere kropsligt i forhold til omverdenen. Vi er optaget af at formidle glæde, tryghed og positivitet under dette tema til børnene, da det er medvirkende til at være grundstenen for, at børnene kan lære at mestre egen krop, egne kropslige og sanselige indtryk og udtryk.

Noget helt centralt for alle menneskers trivsel er ens evne til at kunne mærke og finde ro i egen krop. Dette giver vi børnene mulighed for at træne, da vi på alle stuer skaber miljøer, hvor der er tid til ro og eftertanke og til at mærke efter. Det kan være mere spontant opståede stunder på dagen, hvor et barn eller flere får tæt fysisk kontakt med en voksen, mens der læses en bog og samtales herom eller noget andet. Men derudover har alle stuer stort set hver dag en såkaldt stillestund, hvor børnene guides af en voksen til børne meditation, børne visualiseringsrejser, yoga, børnemassage eller afslapning på tæpper, mens man lytter til afslapningsmusik eller hører en historie. Her er det ligeledes helt afgørende for barnets oplevelse, at den voksne guider en sådan seance i en rolig, varm og positiv stemning.

I vores kælder har vi to lokaler, et stort (en lille sal) samt et mindre, hvor der forefindes forskelligt sansestimulerende materiale og motoriske redskaber til lege og aktivite-

ter, der udfordrer børnene på dette. Her er der mulighed for at tilbyde forskellige niveauer af forhindringsbaner, motorik forløb, sang og sanseløbe. Alle redskaber står fremme og er tilgængelige for de pædagogiske voksne. Her har vi også vores musik redskaber. Den voksnes rolle er her at være positiv og aktiv deltagende. Her har vi de bedste rammer for at skabe danse aktiviteter med og for børnene. Vi bruger musik fra alverdens lande for at nuancere og udvide deres musikforståelse og deres gehør for mangfoldighed. Vi prioriterer dans og musik i og med, at det er en af de bedste måder at fremme kropsglæde og velvære på.

I forhold til hygiejne så har vi faste ritualer. Alle vasker hænder, når de bliver afleveret og efter toiletbesøg og inden måltidet. Desuden har vi en hygiejne kasse, hvor vi kan blive inspireret til samtale med børnene om krop og hygiejne. Hvordan vi passer på vores krop og vores sundhed.

Vi ønsker løbende at inddrage børnenes perspektiver i dette læreplanstema. Som uddannet personale har vi en udvidet opmærksomhed på, hvad barnet kommunikerer med sin krop. Det kan være kropsligt via bl.a. gestikulationer eller mangel på samme. Vi prioriterer at give børnene mulighed for at signalere – også med deres kroppe – hvad der er relevant og betydningsfuldt for dem.

Vi tilstræber hele tiden at inddrage børnenes perspektiver i vores planlægning af aktiviteter og individuelle handlingsplaner. Vi taler løbende med børnene om, hvad de godt kan lide og hvad de ikke kan i forhold til det at erfare verden kropsligt og sansemæssigt omkring dem. Vi er opmærksomme på at lære børnene om deres kropslige grænser. At støtte dem i at sige til og fra. At evne at turde sige tydeligt fra, hvis nogen kommer for tæt på dem rent fysisk eller at evne at få sagt til, hvis man savner et kram eller kropslig kontakt. Altså at være fysisk tæt på nogen.

I forhold til seksualitet, så skal det ses som en grundlæggende og medfødt del af den menneskelige udvikling og trivsel – også fra vi er helt små. Men vigtigt er at understrege at børne og voksen seksualitet er to vidt forskellige ting. Følgende (som vi tilslutter os og omfavner i vores menneskesyn og inkluderer i vores læringsmiljø på MH) har vi fra folder fra Sex og Samfund, der har skrevet direkte til daginstitutioner om emnet: "Seksualitet er både personlig og relationel, og det er en menneskeret at bestemme over sin egen seksualitet, kønsidentitet og krop hele livet. Seksualitet er en medfødt og vigtig relationel ressource, fordi kroppen er vores udgangspunkt for relationsdannelse og derfor er kroppen også central for meget af den sociale læring, vi gør i barndommen.

I en pædagogisk sammenhæng er det derfor vigtigt at tage børns seksualitet alvorligt som en integreret og vigtig del af barnets samlede udvikling – psykologisk, kropsligt og socialt. I barndommen handler seksualiteten især om at udforske og opdage sin egen krop; hvad kroppen kan og hvordan den føles i forskellige situationer og sammenhænge.

Når børn får et sprog for deres egen krop og deres følelser, lærer de at lægge mærke til hvad der føles dejligt og hvad der ikke er rart. At lære børn de rigtige ord for deres krops- og kønsdele gør dem i stand til at sige til og fra over for andre, respektere andres grænser og at bede om hjælp, hvis noget gør ondt eller føles ubehageligt. Den norske sexolog og psykolog, Stephane Vildalen, har et fint eksempel:

Når børn er små lærer voksne dem om kroppen, ved at sige at foden hedder "fod", og at foden har tæer, hæl m.m. I nogle situationer har foden sokker og sko på, og det føles forskelligt fra at have bare fødder. Det er dejligt at massere og nusse sin fod, at gå på græs og sand; og foden kan komme til skade, hvis man går på glasskår. Barnet lærer således at sige, hvor det gør ondt, når der er brug for det. Tænk hvis vi lærte børn at alt fra hoften og nedhed "lår", og når barnet peger på foden, ser de voksne

mærkelige ud og taler om noget andet? Hvilket forhold ville barnet få til sin navnløse kropsdel? Ville barnet turde spørge eller sige til, hvis noget gjorde ondt? Eller glæde sig og være nysgerrig på denne kropsdel, som ingen taler om? ”

Vi understøtter i dagligdagen, at børnene får et udviklet sprog for deres krop og dens funktioner. Vores udgangspunkt er at vi ønsker at spejle børnene positivt i deres nysgerrighed og spørgsmål. For derigennem at støtte en glæde og stolthed ved egen krop og sanselige oplevelser. Forholdet til egen krop, grænser og seksualitet grundlægges tidligt, og tidlig positiv spejling øger muligheden for at bevare sit positive forhold til krop og seksualitet.

Vi som personale bliver løbende opdateret på nyeste viden om børns grundlæggende seksuelle udvikling og trivsel. Bl.a. via foredragsholdere udefra såsom fra Sex og Samfund og Anna Louise Stevnshøj, som er ekspert på området. Det betyder også, at vi kan møde forældrene med vores faglighed og ikke vores personlige holdninger. Det giver trykthed i et emne, der for nogen kan opfattes som prekært om end det er fuldstændig naturligt og grundlæggende.

Verdensorganisationen WHO bruger en definition af seksualitet, som Sex og Samfund læner sig op af, og også os på Martha Hjemmet: ”Seksualitet er et centralt aspekt af den menneskelige eksistens gennem hele livet. Seksualitet er et basalt behov og et aspekt af det at være menneske, som ikke kan adskilles fra andre aspekter i livet. Seksualitet er IKKE synonymt med samleje. Det handler om, hvad der driver os til at søge efter kærlighed, varme og intimitet. Det udtrykkes i den måde vi føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved. Det har indflydelse på vore tanker, følelser, handlinger og samvær og derved på vor mentale og fysiske helse. Og helse er en fundamental menneskeret”

Natur, udeliv og science

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også et grundlag for at arbejde med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.

PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET NATUR, UDELIV OG SCIENCE

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.*

At arbejde med naturen er vigtigt fordi barnet udvikler en større forståelse af sig selv og omverdenen. Det er vigtigt at være i kontakt med naturen og på sigt lære om dens

muligheder og begrænsninger. At udvikle en forståelse for, hvordan vi dels bruger, nyder men især også passer på naturen. På Martha Hjemmet forstås vi en naturoplevelse er et sanseligt møde med omverden.

På Martha Hjemmet skaber vi forskellige læringsmiljøer, der understøtter barnets læring i forhold til natur, ude liv og science. På legepladsen vil vi lave forskellige faste zoner, der skal stimulere børnene og pirre deres nysgerrighed og lyst til at eksperimentere indenfor det naturfaglige område. Vi har f.eks. en regnmåler, så børnene kan følge med i, hvor meget nedbør, der falder. Det kan skabe samtale om regn og vejr, forskellige former for nedbør samt introducere forskellige måleenheder for børnene, ml, dl og liter.

Vi har en vejrhane og til tider små vindmøller lavet af børnene, så vi kan tale om vind og om det blæser meget eller lidt, om vinden er varm eller kold, hvor kommer vinden fra, Nord, Syd, Øst eller Vest. På den måde bliver børnene præsenteret for verdenshjørnerne, hvilket også kan lede talen hen på dagens gang og solens vandring fra Øst til Vest. Her prioriterer vi samtaler om årstidernes skiften, og hvad der kendetegner de fire årstider. Hvornår blæser det det meget? Hvornår kommer der meget nedbør? Osv.

På Martha Hjemmet er det en del af vores læringsmiljø at være ude i alt slags vejr året rundt. Dels for at lære at begå sig udenfor uafhængigt af vejret men også så børnene fornemmer naturens kredsløb og sanser den på forskellige måder. Vi giver dem mulighed for at hoppe i vandpytter, samle vand i spande, mærke det varme sand i sandkassen om sommeren, lege med sne om vinteren, lave mudderkager om efteråret, helt enkelt at få muligheden for at kunne sanse naturen omkring os året rundt.

På legepladsen har vi sammen med børnene bygget insekthoteller og fuglekasser. Her kan de følge med i dyrenes liv og få kendskab til dyrelivet omkring os.

Vi laver jævnligt bål på legepladsen, her har vi en særlig bålkasse der illustrerer, hvad man skal bruge for at lave et bål. Børnene er med til at bygge bålet op og tænde det. Vi tilbereder af og til mad over bålet. Her er de også med i processen. Vores læringsmiljø er funderet i at vi er proces og deltagerorienteret. Børnene skal være med sammen med de voksne.

På legepladsen har vi nogle plantekasser, nogle med blomster andre med grønsager noget vi har plantet i fællesskab med børnene.

Vi har også en skolehave som vi benytter fra starten af maj til slutningen af september. Her er alle børn med på skift. Skolehaven ligger ved Fuglebakkens station. Der tager vi ud to gange om ugen i løbet af sæsonen. Vi kommer derud med vores Christiana cykler typisk to voksne og otte børn af gangen. Grunden til at det er så få børn af gangen er, at vi ønsker først og fremmest, at stemningen omkring sådanne ture skal være båret af hygge og nærhed. Det skal være dejligt at være afsted, for voksne og for børn. Det skal ikke være fortravlede voksne der har rigeligt at gøre med at tælle og holde styr på om alle er med, men derimod skaber en overskuelig enhed mulighed for et helt andet sjovt og behageligt samvær. Børnene deltager i alt arbejde derude. Lige fra såning, luning, vanding

og høstningen af vores grønsager. På denne måde får de konkrete erfaringer med naturen og dens cyklus samt et kendskab til, hvor maden kommer fra. Helt klassisk en erfaring med fra jord til bord. Det er som sagt afgørende for os at disse ture først og fremmest er behagelige og hyggelige. Vi ønsker, at børnenes erfaringer med udeliv og naturen skal være præget af stress og ubehag. Tværtimod. Vores ture ud skal gerne danne kimet til, at de også senere vil søge ud i naturen

Vi har ofte madpakker med i skolehaven og både voksne som børn nyder disse udflugter.

Vi ønsker at skabe rammerne for at gøre børnene miljøbevidste ved at affaldssortere, have små projekter om grøn energi, bygge en solfanger besøge en vindmølle. Tage på ture til skov og strand, hvor vi samler affald sammen. Derhjemme bruger vi genbrugspapir som tegne og krea papir. Vi sparer på vandet og vi husker hinanden på at slukke lyset, når vi forlader et rum.

Vi udvider læringsrummene til også at inkludere ture til og oplevelser med skov, strand, kirkegårde og parker. Her taler vi med børnene om omgivelserne og hvad vi ser, mærker – ja sanser. Vi lader børnene gå på opdagelse, vi lader dem styre, pædagogen skal give slip på rollen

som eksperten som googler og belærer/underviser. Vi som voksne søger derimod at gribe børnenes ideer og gå på opdagelse sammen med dem, undersøge, eksperimentere og derved lader børnene og os selv erfare. Vi vægter at lære på en legende måde, hvor barnet har indflydelse på egen proces. Ved at vi lader børnene selv gå foran er vi samtidigt ekstra opmærksomme på dem, der ikke deltager aktivt. Vi søger intenst at inspirere og gøre dem nysgerrige ift naturen og den mere eksperimentelle tilgang til livet omkring dem. På Martha Hjemmet skal alle uanset etnicitet, køn, kulturel baggrund eller handicap have mulighed for at opleve naturens magi og fantastiske rum. Mulighed for at gå på opdagelse i naturen og mulighed for at begribe og erfare verden omkring os med fælles opmærksomhed og støtte fra en voksen, der også har en udforskende tilgang. I vores samfund er der typisk en stereotyp og generel opfattelse af at det naturvidenskabelige appellerer mest til drengene. Det er ikke vores opfattelse, at det forholder sig sådan. At være nysgerrig og udforskende og gerne ville forstå ligger naturligt til alle børn. Det er for os at se mere et spørgsmål om, hvordan de voksne ansporer og støtter en sådan interesse hos børnene. På Martha Hjemmet sørger vi derfor for, at aktiviteter under dette tema selvfølgelig involverer alle børn.

På ture samler vi naturmaterialer som vi senere bruger til kreative aktiviteter på Martha Hjemmet.

Naturen er et fantastisk rum, der skaber udfoldelsesmuligheder for alle. Både dem som har brug for ro til fordybelse men også til dem som har brug for at være fysisk aktive. Vi på Martha Hjemmet forstår naturen som et oplevelsesrum men også et legerum og ikke mindst et eksperimentarium.

Vi vil desuden bringe naturen ind på stuen f.eks. ved at dissekere en fisk, hvor vi kigger på de forskellige organer og taler om dyrets og vores organer. Tage blade, kogler, sten, kastanjer osv. med ind på Martha Hjemmet. Bruge det kreativt og også som legeredskaber.

Vi tilbereder afgrøder fra vores skolehave på stuen det gør at det bliver meget konkret for det enkelte barn at se koblingen imellem havens afgrøder til vores mad. Vi ønsker periodevis at have levende dyr på stuen, ormekasse, akvarium eller levende mus. Vi vil gerne bibringe børnene en oplevelse af at have levende væsener at skulle tage sig af. Har man det ikke selv på sin stue, så besøger vi de stuer på Martha Hjemmet, som har.

Vi arbejder desuden med at bibringe børnene en matematisk for forståelse. Det gør vi ved at tælle og kategorisere bl.a. det vi finder og oplever i naturen. Vi arbejder med forskellige måle-redskaber såsom tommestokke, linealer og målebægre.

Vores læringsmiljø under dette tema er helt grundlæggende funderet i at vi forstår os selv, - voksne som børn, som eksperimenterende og udforskende væsener, som sammen søger ny viden, om naturen og naturfænomener og om videnskabelige landvindinger. Vi søger at begribe og at få nye begreber til at begribe med.

Kultur, æstetik og fællesskab

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden. Vi på Martha Hjemmet søger derfor at skabe et læringsmiljø, der formidler glæde ved æstetiske oplevelser og skabende praksis.

PÆDAGOGISKE MÅL FOR LÆREPLANSTEMAET KULTUR, ÆSTETIK OG FÆLLESSKAB

- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.*
- *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.*

Kultur handler om dannelse, baggrund, identitet, historie, normer og sædvaner.

Kultur er selvforståelse. Det kommer eksempelvis til udtryk i børnenes forståelse af særligt rollelege. Fx det at lege familieleg, som kan give anledning til konflikt/diskussion, da børnenes forståelse af en familie kan variere. Vores rolle som pædagoger er at udvide børnenes forståelse og viden om forskellige familiekonstellationer. Vi er nysgerrige og ikke dømmende sammen med børnene, vi stiller åbne spørgsmål for at åbne børnenes egen refleksion, horisont og egen nysgerrighed. Vi kan finde støtte og guidning i bøger og spil om diversitet. Vi har på MH indkøbt en del normkritiske børnebøger og puslespil, der nuancerer og bryder gængse og stereotyp opfattelser af, hvordan en familie kan fungere. Vi kan også finde svar på børnenes spørgsmål hos forældre og familier i institutionen.

En af måderne at hylde og fremhæve værdien af mangfoldighed i vores læringsmiljø er ved at vi prioriterer kulturmøder i børnehaven. Det er læren om kulturen på Martha Hjemmet og på de forskellige stuer og afdelinger. Vi giver rum til og prioriterer at besøge hinanden og til legefællesskaber/relationer på tværs af stuerne.

Kulturmøder skabes også i skolehaverne, og når vi arrangerer cirkusforestillinger, har storegruppe og rytmik på tværs af stuer, ture ud af huset på tværs af stuer.

Kultur er også 'hjemme hos-kuffert', hvor børnene i fællesskab med forældrene svarer på spørgsmål og tager billeder af fx spisesituationen hjemme, hvor de sover og godnat-ritualer. Det understøtter også de forskellige familieformer og giver anledning til samtale med børnene og indblik til forståelse og accept af andre.

Kultur er også husene med familiefotos på stuerne, overgangsobjektet fra vuggestue til børnehave og fra børnehave til hjemmet.

På Martha Hjemmet er vi optaget af at skabe et normkritisk og åbent læringsmiljø, baseret på, at vi voksne tager ansvar for at være rollemodeller og at vi er bevidste omkring vores eget sprogbrug og vores egen kultur. At vi fx i stedet for 'Mor, far og børn' kalder legen for 'familie-leg'. At vi ikke kommenterer stereotypet kønnet på børnene.

Hver stue har sin egen kultur. Særligt i samlingerne kommer dette til udtryk. Såvel som at vi ønsker at udfordre og stimulere børnenes kendskab til andre kulturer, så værdsætter vi ligeledes i vores læringsmiljø de genkendeli-

ge elementer eksempelvis i samlingerne. De genkendelige rutiner, der danner en bestemt kultur på fx en stue giver også forudsigelighed og skaber dermed tryghed for børnene.

Kultur handler selvfølgelig også om viden omkring andre lande og andre kulturer end den danske kultur. Her kan personale og forældre med anden etnisk baggrund inviteres til deltagelse i aktiviteter, til måltidet og med viden og inspiration.

Vi ønsker at vores børn på Martha Hjemmet får kendskab til netop andre lande og kulturer. Det gør vi ved hvert år enten at have store fælles temaer herom og/eller temaer ude på stuerne. Vores læringsmiljø under dette punkt er hos os voksne båret af en nysgerrighed, en åbenhed og en grundlæggende respekt for andre kulturer. De værdier ønsker vi at signalere videre til børnene og deres familier.

Vi har et dannelsestænkning, der ønsker, at børnene bliver skabende mennesker. At de formår at gøre ydre indtryk til indre udtryk og igen, at de vokser op og får et form for sprog for, at de selv kan udtrykke indre oplevelser og fornemmelser. Og at de på sigt formår at forholde sig kritisk konstruktivt til undertrykkende magtsituationer, mennesker eller instanser.

Vores vej dertil er via at tilbyde et rigt mangfoldigt og stimulerende læringsmiljø, hvor alle former for kunstneriske udtryksformer præsenteres og værdsættes.

Vi er opmærksomme på at skabe rammerne for, at barnet kan indgå i æstetiske læreprocesser af forskellig art. Vi trækker dels på vores fysiske rammer, der indbefatter en sal – et rytmikrum og et stort og indbydende kreativt værksted. Vi har desuden masser af udfoldelsesplads på legepladsen.

Derudover tilbyder vi børnene alsidige kulturelle indtryk herunder musik og teateroplevelser og billedkunst og dans. Vi inviterer løbende folk ind på MH, som har en ekspertise i et af felterne, og vi søger ud af huset, for at opleve folk performe og nyde deres udtryksform udenfor Martha Hjemmet. Det være sig teater af forskellig art, koncerter, udstillinger på museer osv.

Statens museum for kunst bliver besøgt hver gang vi har hustemaer, vi får relevant rundvisning og bruger malerværkstedet der.

Vi opsøger lokale teatre f.eks. Kgs. Have marionetteater og filmværkstedet på biblioteket, hører børnejazz og verdensmusik under jazzugen, kigger på graffiti på husgavle

mm i lokal miljøet og får udøvende kunstner ind på Martha Hjemmet til en børneworkshop, når vi har kunsttema eller musikere til andre temaer.

Ved at være aktive tilskuere får man input til senere selv at skabe fantasifulde og kreative udtryk. Børn som voksne skal udfordres og stimuleres alsidigt og løbende.

Vi værdsætter alle udtryksformer.

På Martha Hjemmet sætter vi rammerne for, at børnene har mulighed for at indgå i æstetiske læreprocesser. Det betyder at vi udover de ovenstående beskrevne tilbud for børnene, så sikrer vi, at der er redskaber og materialer til rådighed, således at børnene får reel mulighed for fordybelse i skabende aktiviteter.

Særligt på værkstedet er der høj grad af tilgængelighed ift. materialer, hvor alle remedier er tilgængelige og fysisk synlige og i børnehøjde. Vi er stærkt optaget af at anvende genbrugsmaterialer i vores skabende processer. Meget af dette materiale får vi løbende fra børnene og deres familier.

På stuerne kan samme koncept etableres ved fx en kreativekasse indeholdende krea-ting der støtter sig op af det

igangværende tema. Det gør det mere tilgængeligt for faste voksne, men særdeles også for vikarer i huset, at sætte spontane krea-aktiviteter i gang – og det er lettere at tilgodese børnenes spontane lyst til krea fx i eftermiddagstimerne.

En anden ide, er 'sænk-kasser' (de kasser farveblyanterne kommer i). Læg her fx sand, muslinger, tang mv ved eksempelvis tema om havet. Kastanjer, agern, grankoger ved tema om efterår osv. Temaet bliver tilgængeligt og sansbart for børnene på alle tidspunkter af dagen. Vigtigst er næsten, at kasserne er tilgængelige og står samme sted, på samme plads. Fx i samme vindueskarm.

Vi er desuden opmærksomme som pædagogisk personale på muligheden for at indgå i flow kontra voksenstyrede processer. Vi som de voksne er bevidste omkring hvornår vi er 'styrende' i en aktivitet og hvornår vi lader barnets egen lyst styre i en given læreproces/aktivitet.

Alle stuer har en iPad. Vi har udviklet en politik for brug af iPad på Martha Hjemmet. Den forefindes på hjemmesiden under politikker. Vi gik igennem et udviklingsforløb, hvor vi sammen udforskede hvad der fungerer for os og hvordan vi vil forholde os til begrebet digital dannelse. Helt overordnet kan siges her, at vi ønsker at iPad skal være en

del af vores pædagogiske læringsmiljø men de anvendes primært i voksenstyrede aktiviteter. Vi er optaget af at tilbyde børnene dannelse omkring måder at anvende det medie på og at forholde sig nuanceret til brugen af dette.

I forhold til et kønsbevidst perspektiv, så sikrer vi, at alle farver og materialer er tilgængelige for alle børn. Vi tilbyder alle børn alle aktiviteter og aktivitetsformer. Hos os er der ikke såkaldte typiske drenge og pige aktiviteter.

Når vi laver det årlige cirkusforestilling, har vi udfordret stereotyperne: I stedet for kun at sætte en forestilling op med 'stærk mand' og linedanserinder, så har vi valgt et større fokus på at børnene er klædt ud som eksempelvis vilde dyr. I tilfælde af de mere klassiske kønnede roller, vil der som udgangspunkt altid være både stærke piger og drenge, og begge køn som linedansere.

Et andet eksempel på kønsbevidst og normkritisk praksis under dette tema er inspireret af Fredensborg/Kokkedals børnehuse. Vi arbejder med aktiviteten: "Du kan blive alt". Her er det i fokus at vise børnene, at alle professioner kan bestrides af såvel mænd som kvinder. En politibetjent kan være både mand og en kvinde, en frisør det samme, en sygeplejerske igen ligeledes osv.

I vores læringsmiljø værdsætter vi fællesskabet og fremhæver betydningen af dette overfor børnene, hinanden og familierne.

”Forskning viser, at vores adfærd over for hele børnegruppen har større betydning for om det enkelte barn kan knytte sig trygt til os end sensitiviteten over for det enkelte barn, det vil sige at når vi viser interesse og omsorg over for hele børnegruppens behov, så styrker vi også vores relation til det enkelte barn i gruppen ...”

(Kilde: Samspil og relationer i det pædagogiske læringsmiljø, artikel fra Børne og socialministeriet)

En af vores fornemmeste opgaver i børnehaven, er at hjælpe det enkelte barn ind i et godt fællesskab. Primært gælder det om, at skabe mindre legefællesskaber for børnene. Dernæst at indgå i et stuefællesskab. Dette har vi skrevet mere om under temaet om social udvikling men også under vores beskrivelse af legen.

Vi er optaget af at give børnene konfliktløsningsredskaber og medbestemmelse. Vi taler med børnene om deres oplevelser og erfaringer i børnehaven. Hvad må man, hvad vil de gerne man måtte, kan det lade sig gøre? Hvorfor kan det evt. ikke lade sig gøre, osv.

Fællesskabet er defineret af den kultur vi har på stuerne og i børnehaven her i vores hus; fx at man siger goddag og farvel til hinanden, børn såvel som voksne. At man ikke afbryder hinanden, men venter på tur. Vi passer på hinanden, vi hjælper hinanden og drager omsorg for hinanden.

Samlingerne er det eneste tidspunkt på dagen, hvor alle børn på stuen er sammen og i samme rum. Det er her vi får indblik på hinanden og vi dykker ned i stuefællesskabet. Hvem er kommet i børnehaven, hvem mangler – og hvor er de mon? Vi italesætter livet uden for børnehaven som en slags ’overgangsobjekt-samtale’, for at gøre afstanden mellem børnehaven og hjemmet mindre.

I samlingerne er det også der vi har et rum til at være nysgerrige på hinanden, at spørge ind til hinanden i ønsket om at anspore en nysgerrighed og interesse i verden omkring dem. I livet og deres medmennesker.

